

ناوهروک:

- ۱_ تاکوو نه وان نه هاتبوون \ ئاسو ۲
- ۲_ نه ده بیاتی کریکاری له ئالمان (به شی ۲) \ ستیوره په ککالین\ ته رجه مه: سلیمان قاسمیانی ۵
- ۳_ له په راویزی بی مانترین بیده نگی دا \ ئاسو ۱۲
- ۴_ شیکردنه وه یه ک بو سیسته می په روه رده (به شی ۱) \ سه لام عبدالله ئیبراهیم ۱۵
- ۵_ پارکی په یکه ره کانی "گوستاو ویگیله ند" \ له یلا قانعی ۲۰
- ۶_ "سواره" له شیعی "شار" دا \ فایق عبداللهی ۲۲
- ۷_ چه ند سه رنجیک له سه ر نوکته ی سیاسی \ ئاسو ۲۸
- ۸_ شیعر: ریپوار \ ئاسو \ فایق عبداللهی \ ریپاز مه حموود ۳۵
- ۹_ چلووره ی ره ش \ ب. سولین ۴۱
- ۱۰_ نان \ ولفگانگ بورشیرت \ فایق عبداللهی ۴۵
- ۱۱_ "به ره و شام" \ کاروان عبدالله ۴۸

تاكو نه وان نه هاتبون!

ئاسو

له ناو جه رگه ی شاری هه ولیردا، له شه قامیکدا، که تیایدا بیکاری و تفته نگ پیکه وه به سه ر شه قامدا ریده که ن؛ بنکه یه ک هه یه. له سه ر ده رگاکه ی نوسراوه؛ یه کیتی بیکارانی کوردستان. له ژیر نه و ناو نیشانه دا ده ستریژیک ده کری و دوو خور به لادا دین. هه مان کات، له یه کیک له گورستانه کانی دهوکدا، کیلی سه رگوریک، وه ک نه وه ی راکشاهه که ی ناوی دابچله کی، له رزه یه ک ده کات. شیعی نوسراوی سه ر دیواری خانوه ته نه که کانی حامیه، داده چله کی.

له دوا ی سی ده ستریژ، سه ره ک خیله کانی کوردایه تی و عه شیره ته نویه کانی قوره یش، ده ست به خوینی خوره راکشاهه کانی به رده م یه کیتی بیکاران و شیعی نوسراوی سه ر دیواره ته نه که کانی حامیه و په یامه نویه که ی ده وری ره شماله کانی عه شیره ت له دهوکدا، سورده که ن. نه و بروسکانه چییان پی بوو، تاكو ترس له به رانبه ریاندا خوی پر چه ک کرد؟

ئارام ده یوت: بوگه نی قسه کانی ناو ره شماله کانی عه شیره ت، واخه ریکه لوت و دل و چاوی کولکیشه کانی سه ر سنور کویر ده کات. بویه ده بی؛ نه م ئاسمان و نه م هه وایه پاککه یینه وه. به کر ده یوت: نه م خانوانه جیگای سه گن. که چی که گه ره کی «حه له بی ئاوا» ی سه رحامیه بیدار ده بیت، خه لکه که ی له سه ر دووپی ریده کات و که سیش ناوه ری. شاپور ده یوت: نه مه نیشتمانه یاخود که مپی ئاواره یی؟ قابیل ده یوت: بیکاری نه ک مافی په نابهریتی نیه، به لکو ده بی شوناسنامه ی هاوولاتی بونیشی لی بسه ندریته وه.

تاكو شاپور نه هاتبو: ئاواره یی؛ باجیک بوو ده درا به کوردستان. فه رزیک بوو، له ناو ئایه ته کانی خوشه ویستی نیشتماندا ده خوینرایه وه. ریگیاه ک بوو، لییه وه ده گه راینه وه سه ر گوره پانی نازادی. تاكو قابیل نه هاتبو؛ بیکاری روخساری دزیو نه بو. نه ندامیکی هه میشه یی مال بوو. له سه ر سفره به رانبه رمان چوارمشقی داده نیش، له گه لماندا راده کشا، خه وی ده بینی. ده سستی باوکمانی ده گرت و ته سببیککی ده دایه ده ست. ده سستی کوره کانمانی ده گرت و له چایخانه دا له سه ر میزه کانی تاوله و دومینه کردندا دایه نیشانن.

تاكو قابیل و شاپوره کان نه هاتبون؛ کچان و بیکاری یه ک ناو بون. یه ک شوناس بون. نه تده توانی له یه کتریان جیا که یته وه.

تاكو نه وان نه هاتبون؛ قریشکه ی غه لتانی خوین، نه ده خرایه ژیر پرسیار. ئافره ت و قریشکه ته نها له ناو کونجی ماله کان و له چه په کیکی لاکولاندا ده بیستران. ته نها ده سستی تفته نگیگ و لادیواری کولانیک شایه تیان له سه ر ده دان. قریشکه، په رده ی کچینی نه ته وه و شه ره فی جامانه و خاک بوو. ئافره ت

سنگ کوته ریکی رویارله چاوی چه مه ری کوشتنی کورانی شاخ بوو.

تاکو شاپورو قابیله کان نه هاتبون؛ قریشکه نه بوبو به بروسکه و به نامه ی ناره زایه تی و له گه ل یه کسانیدا هیشتا نه بوبونه دراوسی.

به ر له وه ی ئه وان بین؛ لوتی برراو، هه ر به ته نها که ژالیکی له بونی به هارو به فرو کورپه بیبه ش ده کرد.

قاچی شکاو، هه ربه ته نها روناکیکی له هه نگاوانی سست ده کرد.

ده ستریژیکی لای نیوه رو، هه ر به ته نها سیننه ی چرا و شه وبویه کی کون کون ده کرد.

به لام کاتیک ئه وان هاتن، له لوت برینی که ژالدا، بون نه کردنی وه رزی به هار بوو به کیشه ی لوتی کومه ل.

له قاچ شکانی روناکدا، شاریک به لای راستدا ده شه لی.

له قرمژنی ده ستریژیکی نیوه رودا، سنگی یه ک شارم سور ده بی.

تاکو شاپورو قابیله کان نه هاتبون، ئه لبیسه و توتن و چیمه نتو و نه سیج، چه ندین هولی گه وره گه وره ی شوینه جوراوجوره کانی شاربوون؛ که لبیه وه، جل و به رگ و جگه ره و چیمه نتو ی لبیه ده رده هات و به ره و بازار به ری ده کران.

تاکو ئه وان نه هاتبون؛ کانی پرسیار نه ته قیه وه.

ئینسانی ناو ئه و کارخانانه چ ره ننگن؟

نایا شیعر ده خویننه وه؟

کریکانیان بالایی به رزه، یاخود بالایی غه م و ئازار؟

له کولانی کریکارانی کاره بادا، روبه ری روناکی چه نده؟ تاریکی چون پیناس ده کری؟

به رله وه ی ئه وان بین، سوکایه تی و بالایی کورتی کریکانیان، پرسیاریک بوو، هاتبووه به رده رگای وه رزی ته قینه وه و به شوین درزیکدا ده گه را شه پولی بهاویتته ده ر.

که ئه وان هاتن؛ روخساری ئینسانه کانی ناو کارگه پیشانی شه قام و شاردرا.

شیعره کانیان بونی هه وای ده ره وه ی کرد.

گورانیه کانیان هاته سه ر رادیو و پر به ده نگی هاواری کرد.

ئیتتر ئه وسا گله یی و گازنده ی کریکارانی بیناسازی، له غه لبه غه لب و ژاوه ژاوی سوچی چایخانه کاندایا په نگی نه ده خوارده وه و یه کسه ر ریگای یه کیتی بیکارانی ده گرت.

که ئه وان هاتن، ئیتتر عه ره بانچیه کانی ناو شار و منالانی ورده واله فروش دوست و براو خوشکی خویان بو په یدا بوو و ناویشیان له روژنامه کانی ده ره وه دا بو به ویردی زاری هاوچاره نوسانی خویان.

تاکو شاپور و قابیله کان نه هاتبون، خوا هه ر «لم یلد ولم یکن له کفوا احد» بوو. خوا ئه و که س لبینه بووه، که س نه بینراوه بوو، که له پشتی هه وره کان و له یه کییک له ته به قه کانی ئاسماندا نیشته جی بوو. هه موو روژیک له سه ر فه رشی مزگه وته کان و به رمالی ماله کانه وه، به په یژه ی دو عادا هه زاران داخوازی ریگه ی ئاسمانی ده گرتته به ر. خوا هاواریک بوو ده هاته سه ر زمان؛ کاتیک په نجه ره ی ماله کان دله راوکییان تی بکه وتایه.

خوا تایه ته ل کورسی بوو ده هاته سه ر لیوی گوندی به چه ک ده وری گیراو.

خوا کوتریک بو، هه موو روژیک گمه گمی قه ناعه تی له سه ر گويسوانه ی ماله کان داده نا. خوا هاواریک بوو له جیهانی پر هاواردا، ده نگی بو هه لده برا.

هه رهینه دی قابیل و شاپوره کان هاتن، ئیر خواش بریاری دا، هه روا به بیکه س، بی روخسار و نادیار نه مینیتته وه. بویه روژیک، له که شکه لانی فه له ک هاته خوار و کوره نوستوه کانی ناو ئه شکه وته کانی میژوی به خه به ر هیناو ریگای شاری گرتته به ر.

ئیسنا خوا کوره کانی خوی پیش داوه و، له بری شمشیر و خه نجه ر و ئه سپ، کلاشینکوف و رومانه و لاندکروزه ری داونه تی. ئیسنا خوا پیویستی به وه نیه، قامچی له پشتی هه ور بدات و عه بده کانی پی بترسینی، به لکو به یه کیک له کوره کای ده لی: په نجه به و دوگمه یه دا بنی و کاتیوشا ده باری.

ئیسنا بیلاله کان، ناچنه سه ر بانی مزگه وت و به ده نگی به رز بانگ هه لئاده ن. ئیسنا کوره کانی خوا، له پشت شاشه ی ته له فیزیونه وه، له و دیو شه پوله کانی رادیووه ده نگ هه لده برن. ئیسنا خوا، به سه ر هیچ فریشته کدا ئه مر ناکات، هه تاکو بای بو بجولینیی و هه ور به ری ئاسمان بگریته.

ئه وه تانی کوره کانی چه ندین لوری جبه و حیجاب و چارشویان راگرتووه و خه ریکی داپوشینی نیوه ی خوره کانی کومه لن. ئیسنا خوا له ریگه ی پارانه وه وه پاروه نانیک به که س نابه خشی. ئیسنا ئه و کوره کانی خوی پیش خوی داوه وه و ده ستیکیان نانی گرتووه و ده سته که ی تریشیان له چکیک.

ئیسنا کوره کانی خوا، وه کو جارن زور نادوین. ئیسنا وشه کانی عیشق و گورانی و شانو و چیروک و قوتابخانه و پیاسه و ره نگی ئال و والا و ته نوره و زور شتی تر، کورتکراونه ته وه و ته نها ناویکیان هه یه؛ فتوا.

تاکو شاپور و قابیله کان نه هاتبون؛ سنوری نیوان شته کان دیار نه بون.

کوردستان و کریچیتی، هیچ دیواریکیان له به یندا نه بوو.

یه کسانی و خه ون، سنوره کانیان لیک جیانه بوو.

شوکرانه و قایل بوون، له گه ل « نه » دا دوستایه تیان نه پچراندبو.

زونگاوه کانی باشور و هه له بجه، دوو برینی خوین له به روشتوی سه رجه سته ی ئازاریک نه بون.

ده سته ماندو و سه رسکی تیر، جیی پیکه نینی که س نه بوو.

تاکو ئه وان نه هاتبون، زور شت هه بوون، که وا نه بوون.

***

نه ده بیاتی کریکاری له ئالمان

Sture Packalen ستیوره په ککالین

ته رجه مه ی سلیمان قاسمیانی

(به شی دووهه م)

ئیسټا ئیتر گه یشټووینه قوناغی چواره م له میژووی نه ده بیاتی کریکاری ئالمان، واته نه ده بیاتی کریکاری له "ئالمانی روژه لات". له ماوه ی پینج تا ده سالی یه که می دواى شه ر (شه ری دووهه م) هیز ته رخان کرا له سه ر شیعاری وه کوو: "بو پیشه وه به ره و گوتی" له سه ر میراتی فه رهه نگی بورژوایی ئالمانی. به لام سرنجیکی وا نه درا به سوننه تی نه ده بی پرولیتاری ساله کانی ۲۰ و ۳۰. یه که م جار له ناوه راستی ده یه ی ۵۰ دا بوو که "پرولیتاریا" وه کوو "هه لگر و موتور" و دامه زرینه ری کومه لگای نویی ئالمانی شه رقی ناوبرا. له م سه رده مه دا که سی وه کوو "هانس مارکوتینزا" و "هانس لوربیر" به پیی شیوه ی سوفیه تی ده ستیان کرد به نووسینی چه شنیک رومانی خه یالی – عیلمی سوسیالیستی که پییان ده گوترا: "رومانی ئاوه دان کردنه وه، رومانی پیشه سازی یان رومانی به رهه م هینان". نه م جوړه رومانانه پیشانیان ده دا که چون کریکارانی ووشیار له خه بات دژی کونه په رستیدا، بینایه کی سه نعه تی یان درست ده کرد و له دنیا یه کی خه یالی دا قاره مانیه تی ئینسان دوستانه به نه نجام ده گه بینن. کریکاران نه و پاله وان و ئینسانه نمونانه بوون که به خوینه ریان پیشان ده دا که چی بکات تا بو نه وه ی بتوانی له گه ل نه و ئایدیاله سوسیالیستی یه دا بیته وه. هه ر وه ک ده زانین نه م رومانانه زیاتر ئامانجی ئیدئولوژیکیان بوو و له باری نه ده بی یه وه زور پوخت نه بوون.

به دواى ئال و گوره سیاسی یه کانی ۱۹۵۶ تا راده یه ک سیاسه تی نه ده بیش ئال و گوری به سه ر داهات. نه م ئال گوره ناوی لینرا "زه وتی بیتتر فیلدر" (به هوی دو کونفرانس که سالی ۱۹۵۹ و ۱۹۶۴ له شاری بیتتر فیلدر دا گیرا). قسه ی نه م ره وته نه وه بوو که نووسه ران روو بکه نه کارخانه کان. شیعاری نه وکات نه وه بوو: "نووسه ره کان! برون بو نیو کارخانه کان!" بریار بوو که کریکارانی نووسه ر شان به شانی نووسه رانی پیشه یی له ژیر شیعاری: "ده ست بده قه له م هاوری! فه رهه نگی میلی سوسیالیستی پیویستی به تو هه یه" له سه ر کار و خه بات بو دامه زانندی کومه لگای نوی یه ک بگرن.

له ئاکامی نه م بانگه وازه دا "کورس بو کریکارانی نووسه ر" دامه زریندرا. سالی ۱۹۶۳ چوارسه د دانه کورسی له م بابه ته هه بوون و بو وینه ده ست کرا به نووسینی "بیره وه ری روژانه ی بریگاده کان" که له

فورمی بیره وه ری روژانه دا شه رحی ژیانیان له کارخانه کان دا ده کرد. سه رجه م ده کری بگوتری که "ره وتی بیتترفیلد" بزواتیکی تازه ی دا به کریکاران و نووسه ران، به لام هیچ شورشیکی فه رهه نگی به رپا نه کرد و له سه ره تای ۷۰ کان دا ده ست له م ستراتیژی یه هه لگیرا.

وه ک نمونه له نووسه ریک که ژیانی روژانه ی ئالمانی روژهلالت و به تایبه ت ژیانی کریکارانی مه زراکان ده خاته به رچاو، ده مهه وی ناوی "ئیروین ستریتمه تر" Erwin Strittmatter (سالی ۱۹۱۲) و رومانه که ی "ئولی بیینکوپ" Ole Bienkopp بینم که سالی ۱۹۶۳ نوسراوه. "ستریتمه تر" نووسه ر و ژورنالیستیک بوو که خوی فیری خویندن و نووسین کردبوو. "ستریتمه تر" کوری نانه وایه ک بوو و خوی وه کوو کریکار له ریستوران، کارخانه و مه زرا و ته نانه ت له نانه واخلان ش کاری ده کرد. رومانی، "ئولی بیینکوپ" چیروکی دیهاتیکی ئالمانی له ساله کانی ۱۹۵۸-۱۹۵۲ دایه. "ستریتمه تر" له رومانه که ی دا به که لک وه رگرتن له گالته و "ساتیر" باسی ئه و کیشانه ده کا که دانیشتوانی ئاواپی به دوا ی گورانی حکومه ت و وه زعی نوی له کاتی گورینی شیوه ی به رهه مهینان له دیهاته که دینه روو. (دیاره که ئه مه کار ده کاته سه ر چوینه تی ژیان له ئاواپی یه که ش دا)

"ئولی بیینکوپ" پاله وانی رومانه که، که مروفیکی تایبه تی یه، دوا ی ریفورمی زه وی له سالی ۱۹۴۵ دا شه ش هیکتار زه وی به ر ده که وی. "ئولی" هه ول ده دا له گه ل تاقمیک جووتیاری تر، جوریک کوپراتیفی جووتیاران پیک بینیت. ئیده ی ئه م کوپراتیفه هه ر وا سه ربه خو و به ده س پیشخه ری پیشره وانه ی تاقه که سیکی ئاسایی، به رله وه ی حکومه ت بریاری کولیکتیف کردنی کشت وکال بدات، سه ر هه لده دا. ئه م ئیده یه، له لایه ن خه لکی ئاواپی یه وه زور به به دگومانی یه وه سه رنج ده دری و هیزه کانی دژ به شورش له به رگی زه مینداریکی گه وره و خاوه نی دارتاشخانه یه ک دا، هه ول ده ده ن به ر به م کاره بگرن؛ ته نانه ت کاربه ده ستانی پارته ده سه لاتداریش به چاویکی نابه دل و نارازی ده روانه ئه م ئیشترکی کردنه که به هه ولی تاقه که سی یه وه هاتبووه کایه. له جیاتی ریزگرتن له رچه شکاندنی تاقه که س، کاربه ده ستانی پارته ئه م کاره ی "ئولی" به حیسابی بی دیسیپلین بوون داده نین و ده لین: "ئولی خودسه رانه پیی زیاتر له به ره ی خوی هه لکیشاوه و پیشان ده دا که باوه ری به ده وله ت نیه". هه ر به م هویه وه له کوبوونه وه یه کی تایبه تی پارته دا به هوی ئه وه ی که "سنوره دیاریکراوه کانی به زاندووه" و "به بی ئاگاداری پارته که وتووه ته بیری شتی جوراوجور" سه رزه نشت ده کری.

ورده ورده دوودلی و به دگومانی خه لکی ئاواپی کوتایی دیت و له به شی دووه می رومانه که دا "ئولی" بووه به سه روکی "کولیکتیفی کشت و کال" که به لام ئیستاش ده سکه وته کانی کولکتیفه که لاوازه و زورجار به هوی ئه وه ی که کاربه ده ستانی پارته ته ننگ وچه له مه ی بیروکراتی ده خه نه سه ر ریگه ی کاروباری کولیکتیفه که، پلانه کانی "ئولی" سه ره رای پوخت و به کاربوونیان، تیک ده ده ن. له کوتایی دا

"تولی" به ناحق تومه تی ده خریته پال که زیانی به کولیکتیفه که گه یاندووه وه له سه روکایه تی کولیکتیفه که ده خری. کاتیک که ماشینیکی چال هه لکه ندن، که زور بو کاری کولیکتیفه که ش پیویست بوو، له شاکامی پیلانگیری جوراوجور، ناگاته ده ست کولیکتیفه که، "تولی" له ناره حه تی و خه فه ت دا تاو ده داته پاچ و تا مه رگی زه وی هه لده که نی.

رومانی "تولی بیینکوپ" وه کوو نمونه و مودیلی "رومانی سوسیالیستی سه باره ت به ئاوی" چاوی لیده کرا. هه لبه ت له هه مان کاتیش دا، ره خنه ی رومانه که له دیسیپلینی حیزبی و رابه رایه تی کردنی مه رکه زی یانه، له لایه ن کاربه ده ستانی ئالمانی روزهه لاته وه، وه ک ئیهانه چاوی لیده کرا. کتیبی ۱۲ به رگی میژووی ئه ده بیاتی ئالمانی روزهه لات، — که له راستی دا داریژه ری نورمه کانی نووسینیشه — ئا به م جوره له هوی ئه و کیشه و ته نگ و چه له مه ی که تووشی "تولی" ده بی، ده دوی: "دژایه تی نیوان ویستن و توانین، نیوان داخوازی ئه بژکتیف و لاوازیونی توانای سوبژکتیف بو وه دیهینانی ئه م داخوازی یانه به شیویه کی سوسیالیستی..." (لاپه ره ی ۵۲۵) به زمانی ساده و ره وان ده لی که رچه شکینی تاکه که سی جوانه، به لام ریگه ی راست له نیهایه ت دا هه ر ریگه ی پارتی یه.

***

قوناغی پینجه م له ئه ده بیاتی کریکاری ئالمان رووی له ئالمانی روژئاوایه. پیش مه رجه کانی سیاسی ئه و ئه ده بیاته ی که له ئالمانی روژئاوا دا بو کریکاران و له لایه ن کریکارانه وه نووسرا، ته واو جیاواز بوو. به دوا ی کوتایی پیهاتنی شه ر (۱۹۴۵) دا، جوولانه وه ی کریکاری ئالمانی روژئاوا هینده ده ربه ستی ئه و سوننه تانه نه بوو که له راستی دا له ئه ده بیاتی کریکاری ئالمان دا هه بوو. تا به ر له سالی ۱۹۶۱ "گروپی ۶۱" که له دژایه تی ئاشکرا له گه ل "گروپی ۴۷" واته نووسه رانی ناسراو و جیکه تووی ئه و کاته ی ئالمان، بیک نه هات. "گروپی ۶۱" بریتی بوو له کریکارانی نووسه ر، ژورنالیست وه هه روه ها ره خنه گرانی ئه ده بی. ئه م گروپه له ماوه ی ۱۱ سالی ژیانی دا، بوو به شوینیک که کریکار تیایدا فیر ده بوو ئه زمونه کان و موشکیله کانی خوی له په یوه ندی له گه ل ئیش و کاره که ی دا به ره وانی ده رببری. ئه ندامانی ئه م گروپه (که هه موویان پیشینه یه کی کریکاریان بوو) له نووسراوه کانیان دا ده گه رینه وه سه ر سووننه ته کانی قوناغی دووهه می ئه ده بیاتی کریکاری ئالمان به نیوی "هونراوه ی کریکاری"؛ به لام له هه مان کات دا گروپه که هه ولی ده دا که ئه و ئه ده بیاته نوی بکاته وه. ئیتر باس له به پیروزگرتنی به گوری کار نه بوو، به لکو ئامانج ئه وه بوو که به شیویه یه کی هوشیارانه، کار و ژیان له سه نعه ت دا و ئه نجامه کانی له سه ر ژیانی شه خسی کریکاران (واته ژیان دوا ی کوتایی هاتنی کار) روون بکاته وه.

دوو ته ندامی زور به ناوبانگی "گروپی ۶۱"، یه کیان "ماکس فوندر گرون" Max von der Grun و
ته وی تریان "گوتتر والراف" Gunter Wallraff بوون. "ماکس فوندر گرون" نووسه ری رومانی به ناوبانگی
"چره دووکه ل و ناگره" (سالی ۱۹۶۳) که سه رجه م زیاتر له ۳ میلیون دانه ی له گشت دنیا دا لی بلاو
بووه ته وه. هر ته م رومانه له ئالمانی روژتاوا کرا به فیلمیش. بلاو بوونه وه ی به شیکی کورت له
رومانه که له گوفاریکی ئالمانی دا، بوو به هوی ناساندنی "فوندر گرون" بو جه ماوه ریکی به رین تر.
نووسه ر له م رومانه دا روون ده کاته وه که چون تا قمیگ کریکاری کانه کان به هوی وه ستانی ئیشه
ئاسایی یه که یان، پیان ده سپردری که ماشینیکی نویی به ردشکاندن تاقی بکه نه وه. له ئاکامی ته م
کاره دا چهن کاره ساتیک رووده دا و سه ره نجام فورمه نیک ده کوژری. کریکاره کان ده ست له کار
هه لده گرن و نایانه وی دریژه به و کاره پر مه ترسی یه بده ن.

ته م به شه له رومانه که سه رنجیکی یه کجار زوری له ئالمان به ره و خوی راکیشا. ته و کارخانه یه ی که
ماشینی ناوبراوی ناو رومانه که دروست ده کات، له دادگا شکات له نووسه ری رومانه که ده کات. ته م
شکاته گه یشته دادگای بالاش، به لام "فوندر گرون" بی تاوان ناسرا، به هوی ته وه ی که هیچ شتیک
له وه ی که نووسه ر له رومانه که ی دا باسی کردبوو، درو نه بوو!

"گوتتر والراف" به راپورته سه نعه تی یه کانی له ناوه راستی ۶۰ ه کان دا (Wir brauchen.....) تاکوو فیلمه
دیکومینته ره که ی سه باره ت به کریکارانی "مهاجر" به نیوی "له هه ره ژیره وه" (سالی ۱۹۸۵) فورمیکی
نویی له فیلمی دیکومینت له ئالمان دا خولقاند که ره گه کانی ده گه رایه وه بو نووسه ری وه کوو "توپتون
سینکله یر"، "ئیگون ئیروین کیش"، و هه روه ها "یه کیه تی نووسه رانی پرولته ری شورشگیر" له کوتایی
۲۰ ه کان دا.

"الراف" هه ر وه ها هیزی هانده ر بوو له گروپی "کارگیری ته ده بیاتی جیهانی کار". ته م گروپه لقیکی
جیابووه وه له "گروپی ۶۱" بوو و ئامانجیان ته وه بوو که له ریگه ی دامه زراندنی "کارگای نووسین" به
هاوکاری نووسه رانی پیشه یی و کریکاران، ته ده بیاتیکی هاوبه ش بخولقینن که بتوانی له سه ر
مه سه له ی جوراوجوری کریکاری له باری سیاسی وه کاریگه ری دابنی.

"فوندرگرون" و "الراف" هه ر دووکیان یه ک راستی ده خه نه به رچاو و هه ر دووکیان — هه رچه ند به
ئامرازی جیاواز — ته وه نده که روو ده که نه هه ستی خوینه ر، ته وه نده ش روو ده که نه عه قل و
تیگه یشتنی. جیاوازی یه ک که له به ینی ته م دوو که سه دا هه یه، زیاتر له شیوه ی گیرانه وه و
روانگه ی خستنه رووی روداوه کان دایه. لای "فوندرگرون" روانگه خه یالی و ئیجساسی یه؛ که سه کان
تیییک و نمونه ن و جه وه که رازیندراوه یه. "الراف" به دیکومینته "به لگه نامه کانی" که خوی
ته جروبه ی کردوون و دیتوونی و ده قاوده ق راستیه کانی ده ره وه ن؛ به خستنه رووی ئامار، ده ست له
سه ر ته و راستی یه داده نی که ریگه ی ده ربازبوون و له بیر خوپردنه وه له خوینه ر (بینه ر) ده بری.

لیره دا ده مه وی بیمه سه رباسی "پیتر وه یس" Peter Weiss . هه رچه ند "وه یس" له و چوارچیوه میژوویی یه ی ئه ده بیاتی کریکاری دا که من باسم کرد ناگونجی، به لام له وه دا هیچ شکیک نیه که "وه یس" نووسه ریک بوو که بو کریکارانی ده نووسی.

"وه یس" له سالی ۱۹۳۹ په نای برده سوید و هه ر له سویدیش بوو که سه ره تا وه کوو وینه کیش و ده رهینه ری فیلم له ده یه کانی ۴۰ و ۵۰ دا و دوایش وه کوو نووسه ریکی "ئه ده بی جوانکاری" ورده ورده خوی ته رخان کرد بو بیروبوچوونی هیومانستی و هه لسوورانی کومه لایه تی که به شیوه ی جوراوجور خوی له نووسینه کانی سیاسی و چه پی ئه و دا پیشان دا.

به لایه نگیری گشتی خوی له هه ژاران و بی ده سه لاته کان، جا چ قوربانیه کانی نازیسم بووان (بو نمونه وتاره که ی له شاری فرانکفورت، به ناوی "لیکولینه وه ی ورد" له سالی ۱۹۶۵ دا سه باره ت به کووره کانی ئینسان سووتاندن له "ئاوشویته ز") چ ره ش پیستانی ئافریقای جنووبی، یان ره خنه گرانی دژی حکومه ته توتالیته ره کان؛ خه لکانیک که به هوی بیرو باوه ریان بی ئیش کرابوون؛ قوربانیه کانی شه ری ئامریکا له فیتنام؛ زیندانیه کانی ئاسایی، یان ته نانه ت سه رخوشه کانی گه ره کی "کونه شار".... ده بیته ده نگی هه موو ئه و ئینسانانه. به م جوړه له روانگه ی کوتایی ده یه ی ۹۰ ی ئیمه وه، "وه یس" وه کوو نووسه ریک دیته به رچاو که به شیوه ی جوراوجور جه وی کومه لایه تی سوید له و سه رده مه دا که هیشتا وه ک نمونه سه یری ده کرا، ده خاته به رچاو. "وه یس" به راده یه کی زور موری پیشینه ی کومه لایه تی سویدی به به رهه مه کانی یه وه دیاره. هه لویستی رادیکال، دژی زورداری و بوون به ویژدانی جیهانی له زور مه سه له دا (که گرینگی یه کی چاره نووس سازی بوو له ناو ده رکردنی "وه یس" له ئالمان دا)، وا ده کا که "وه یس" نه وه ک نووسه ریکی ئالمانی، نه وه ک نووسه ریکی سویدی، به لکوو وه کوو نووسه ریکی ئالمانی به پروگرامیکی سویدی یه وه بناسین.

"وه یس" له بنه ماله یه کی کریکاری له دایک نه بوو، به لام له چاوپیکه وتنیک دا، رومانه گه وره که ی خوی به نیوی "جوانی به ره نگاری" (که باسی چونیه تی گه شه ی هیزی چه پی ئالمان له ساله کانی ۱۹۴۵_۱۹۱۸ ده کات) وه کوو ژباننامه ی دلخوازی خوی ناو ده با. "وه یس" (به پیشینه ی بورژوایی خویه وه) له سه ر ئه م قسانه تانه و ته شه ریکی زوری لیدرا. له راستی دا "وه یس" مه به سستی ئه وه بوو که به سه رهاتی پاله وانی رومانه که، له ژبان و ته جروبه کانی شه خسی خویه وه سه رچاوه ی نه گرتووه، به لام دردونگی له نه فسی وجود (existentiell) و هه ست به دوورخرانه وه کردن له کومه لگا، که به دوا ی ژبانی موهاجره ت دا خویشان ده دا، سه رجه م وای کردبوو که "وه یس" _ له نامه یه ک دا _ ده لی:

"بو ئه وه ی که "من" ی پاله وانی رومانه که به "من" ی خوم بزائم، ته نیا پیویستم به جیگه گورکیی یه کی

یه کجار زور که م له پیشینه ی بورژوازی م به ره و "پرولتاریایی" هه بوو... (نامه بو شیرپی scherpe سالی ۱۹۷۷)

ثایا ده کری بلیین که "جوانی به ره نگاری" به راستی رومانیکه بو کریکاران؟ ته م پرسیاره به جی یه؛ به تایبته ت ته گه ر بیخه یینه وه بیر که له م رومانه ۱۲۰۰ لاپه ره ی یه دا، نه که متر له ۹۷۰ ناوی جوراوجوری جی روون کردنه وه ی تیدایه. به لام "پیتر وه یس" که خوی زور جار ده ست ده داته پیداچوونه وه ی قولی زانستی و کوکردنه وه ی ماتریالی زور کاتگر، له وه لامی خوینه ریک دا که پیی وایه لایه نی زانستی رومانی "جوانی به ره نگاری" بو تاکه ئینسانیک زور قورسه، ده لی:

"... بو من قورس نه بوو. که وایه بو چی ده بی بو که سی تر زور قورس بی. ته نیا ده توانم ته وه بلیم که من به رده وام له گه ل زور خه لک به ئیشی جوراوجور و له توئیژی کومه لایه تی جیاوازه وه په یوه ندیم بووه که سه ره رای گیروگرفتی کومه لایه تی له ژیانیان دا، توانایی ته وه یان بووه که مل بنینه به ر ملی هه ر جوره بابته تیکی زانستیش. ته بیعی یه که ته مه هه ول و ته قه لایه کی زوری ده وی. به لام من ته م هه ول دانه به شتیکی ئاسایی داده نیم، هه ر وه ک چون هه میشه بو خویشم به ئاسایی و سروشتیم داناوه.

(PW - Hildesheimer)

ته گه ر به م جوره ی "وه یس" بوی ده چی، بروانینه مه سه له که، ته وسا ده توانین بلیین که رومانی "جوانی به ره نگاری" بو کریکاریش ده بی. له وانیه له هه مان کات ته م گومانه بکری که نووسه ریک هینده چاوه روانی له خوینه ری تاک هه یه، ته بیعی یه که نه توانی له سه ر جه ماوه ریکی به رین له خوینه ران حیساب بکات. به لام سه ره رای ته وه ش "جوانی به ره نگاری" زور له مه وپیش ته نیا له ئالمان دا سه د هه زار دانه ی لی فروشراوه و دوا ی روخانی بلوکی شه رق، "پیتر و یس" له نیو رووناکبیرانی ره وتی چه پ له ئالمان دا، مه وزوعیه تیکی سه رله نویی په یدا کردووه.

له په یوه ندی نزیک له گه ل روانگه ی جه ماوه ری "وه یس" که پره له هاوپیشتی و هاوده ردی له گه ل هه موو بی به شان، ده کری "ته ده بیاتی کریکارانی مهاجر" وه کوو ئاخیرین لق و شه شه مین قوناغ له ته ده بیاتی کریکاری ئالمان ببینین که له لایه ن نووسه رانی مهاجر له ئالمان ده نوسری. هه ر چه ند ته م ته ده بیاته له ژیانی کولتوری ئالمان دا جیگایه کی زور له به رچاوی ته رخان نه کردووه به لام بی شک ته وه ی ته م ته ده بیاته ده یخاته به رچاو، به گشتی شه رایه تی ژیانی پرولتاریایه کی نوی یه که له نووسراوه کانی Sinasi Dikmen "سیناسی دیکمه ن"ی تورک، Yusuf Naoum "یوسف نه ئوم"ی لوبنانی و Rafik Schami "ره فیک شامی" سوری دا خوی ده نوینی.

ته مه ته ده بیاتیکه که باسی گیروگرفته کانی کریکارانی موهاجیر وه کوو سه خله تی فه رهه نگی، غه ریپی و هه ست به بیگانه بوون کردن، ته نیایی، جیاوازی پیکران و گیروگرفتی په یوه ندی گرتن ده کا؛ ته ده بیاتیکه که راسته وخو رووی له و که سانه یه که له و هه ل ومه رجه دا ده ژین... (جه ماوه ریک) که

هه ندى جار له گه ره كى جياواز و به ته واوى هه لبراو له باقى كومه لگادا ده ژين، به ئانتينيكى پارابوله وه وه كوو چاويك كه به دواى وولاتى پيشووى دا ده گه رى.

هه روه ك له م چاوپياخشانده كورته دا ده بينرى، ته ده بياتى كريكارى ئالمان، مه لبه نديك نيه كه به شه كانى په يوه ندى له يه ك نه پساو و ته واويان به يه كه وه هه بى، به لكو نايه كسانى زورى تيدا ده بينرى. ته و شه ش قوناغه ش كه من ته ده بياته كه م به سه ردا دابه ش كردووه تاييه تمه ندى يه كى ميژوويى وا نابه خشى به قوناغه جياوازه كان. تاييه تمه ندى يه كه زياتر له وه دايه كه ته ده بيات له م شه ش قوناغه دا، به مانايه كى به ربالو، ته ده بياتيکه كه له لايه ن وه بو چينيكى كومه لايه تى پيشره و نووسراوه.

ته گه ر ته ده بياتى كريكارى له ئالمان وه كوو "ته ده بياتى نووسراو له لايه ن، وه بو چينيكى كومه لايه تى پيشره وه وه" پيناسه بكه ين، ته وسا ته م پرسياره ديته پيش كه تايا هيچ پيوانه يه كى هاوبه ش هه يه كه هه م نووسه رانى به پيشينه ي بورژوايى، (وه كوو هاينه، هاوپتمه ن و وه يس) وه هه م نووسه رانيك كه له بنه ماله يه كى كريكارى يه وه (وه كوو بروممه، ليرش، بریدل، ستریتمه تر، فوندر گرون، والراف، ديكمه ن، نه ئوم و شامى) هاتون، بگريته به ر؟ ته گه ر چى زور شت هه يه كه ته م نووسه رانه له يه ك جياوه كاته وه، به لام ته وه ي كه (ته م نووسه رانه) به يه كه وه گرى يان ده دا، زياتره .

يه كه م پيوانه ي ته م يه كگرتوويى يه ته وه يه كه هه موويان سه باره ت به كريكار ده نووسن. دووهه م پيوانه ته وه يه كه ته قريبه ن سه رجه مى ته م نووسه رانه له روانگه ي ئايدولوژى چه په وه ده نووسن. سيهه م ته وه يه كه هه موويان تاكه كه س وه كوو به شيك له جه ماوه ر (كولكتيف) ده ناسينن. چواره م پيوانه ش ته وه يه كه ته و جه ماوه ردى كه باسى ده كرى، وه كوو بكه ريكي هه لسووراو و وه رگر، تاييه تمه ندى يه كى وا له خوى پيشان ده دا كه نه ته نيا ته م ته ده بياته له هه ر جوړه ته ده بياتيكي تر جيا ده كاته وه، به لكوو ته و هيز و ئيعتباره شى پيډه به خشى كه تاييه ت به ته ده بياتى كريكارى يه. پينجه مين و ئاخريين پيوانه ش ته وه يه كه "ماكس فوندرگرون" له م ره سته كورته دا ده يلى:

"به خستنه به رچاوى شته كان، هيوادارين بتوانين ئال وگور پيك بينين".

دروست له م به رچاو خستنه دا و له هيوای پيك هينانى ته م ئال و گوره دايه، ده توانين ته و هه ول و ته قه لايه بو وه ديهينانى كومه لگايه كى يه كسانتر بينين كه به گشتى ته م نووسه رانه يه ك ده خات چ له بيروباوه ر دا و چ له ويست و ئاره زويان دا.

له په راویزی بی مانترین بیده نگیدا

ناسو

پر مانا ترین بیده نگی، وتاری دوالاپه ره ی ژماره ۲۴ ی گوډاری رابونه. ته وه ی جیگای سه رنجه، هه مان وتار له ژماره ۲۰ و ۲۱ ی مانگی فابریوه ری _ ماری ۱۹۹۸ ی روژنامه ی هه تاودا بلاوکراوه ته وه.

کاتیک له خویندنه وه ی پر مانترین بیده نگی ده بیته وه، ژاوه ژاویک، له پاش خویندنه وه ی وتاره که دا میشتک پر ده کات. نایا چ فه لسه فه یه ک له پشت بلاوکردنه وه ی وتاریکدایه که چاره نوسی دووچار بلاوبونه وه ی له دوو جیگای جیاوازا بو ده ره خسی؟

نایا که مال میراوده لی و ره فیک سابیر؛ وه ک سه رنوسه ر و به رپرسیاری یه که می هه تاو و رابون، له چ خالیکی گرنگی ته و نوسراوه یه دا یه کده گرنه وه؟

پوخته ی ناوه روکی پرمانترین بیده نگی له م چه ندرسته یه ی خواره وه دا کوده بیته وه:

دوستیکی گیانی به گیانی شاعیریک، داوا له شاعیری هاوری « برای » ده کات: له به رانبه رته و که سه ی ره خنه ی لیگرتووه، بیده نگی هه لبزیریت، چونکه « قه ت بیده نگ بوون له م جوړه بیده نگییه پر مانتر ناییت». یانی به کورتی: شاعیری ره خنه لیگراو خوی نایه وی وه لامی ره خنه گره که ی بداته وه و له ریگه ی زمانی که سی سیه می تاکه وه ، له پرمانترین بیده نگی دا، به خشکه یی ده نگ هه لده بری.

ته م جوړه یارییه له ناوه ندی به شیک له نوسه رانی کوردا، ده میکه بو خوینه ر ناشکرایه.

ته وه ی بو من گرنګ بیت له م نوسینه دا، هه لویست وه رگرتنی خوینه ریکه که هه ست ده کات روژنامه و گوډاره کان، که بریار بوو بو خوینه ر بنوسن، پابه ندی ته و پره نسیپانه نین که کاری روژنامه گه ری پیویسته ره چاوی بکات.

کاتیک له خویندنه وه ی پرمانترین بیده نگی بومه وه، هه ستم کرد فه رهه نگیک له وشه ی سه رجاده و سوکایه تی کردن به ئینسانم له لا گه لاله بووه. ماوه ی پینج سالیک له ته وروپا و ناشنابون به زمانیکی تری بیانی؛ که تیایدا فه رهه نگی جنیودان به به راورد له گهل زمانی کوریدیدا ناسمان و ریسمانه، ده رفته تی دورکه وتنه وه ی له فه رهه نگی جنیوفروشی کوردی بو ره خساندم. به لام وتاری ناوبراو له ده رگای لاشعوری دام و دوباره هینایه وه به ر شعور.

چاویک له م وشانه بکه ن: نوسه رانی گزگل، فاشیل، قومارچی دوراو، مایه پوچ، چه وره، چه وره روشنبیر، سه رسه ری، زمانی سه رسه ری و چه قوکیش، سه رسه ریخانه، چه وره، سه گ وه ر.....هتد.

جگه له وه به کارهینانی گزگل وه ک ناو و ناوه لناو و ناوه لکردار، جیگایه کی تاییه تی له پرمانترین بیده نگیدا داگیرکردووه ، بویه منیش له جیگایه کی تاییه تی ته م نوسینه دا ده گه ریمه وه سه ری.

بو من شه ری ره خنه گر و ره خنه لیگراو له م نوسینه دا گرنګ نیه، هینده نه بی، له جه رگه ی شه ریکدا که له سه ر لاپه ره کانی هه تاو و رابوندا پریشکه کانی ده رده که ون، له پرمانترین بیده نگیدا، پر بیمانترین جنیو و سوکایه تی کردن ده رخواړدی خوینه رانی وتاره که ده دریت.

((روبرت ته شباری)) یه کیک له ناسراوترین روژنامه نوسانی سویده و پیشکه ش که ری چه ندین به رنامه ی ته له فیزیونی که نالی ۳ ی ته و ولاته یه.

ته شباری له زوریک له به رنامه ته له فیزیونیه کانیدا، وشه گه لیکی له چه شنی « شه یتان _ گو » به کارده هینی.

ته م کاره بووه هوی ته وه ی که ثافره تیکی خانه نشینکراوی سویدی، وه ک پروتیسٹیک، شالوویکی کوکردنه وه ی ئیمزا ده ست پیبکات، تا چیدی له ده ستگاکانی راگه یاننده وه ته و جوړه وشانه ی که بونی بی فه رهه نگی و

جنیودانی لیدیت، به کارنه هینریت.

یه کییک له روژنامه نوسه کانی روژنامه ی «GT»، له پاش لیکولینه وه ی له راپورتی پولیسی شاری «ترولهیتان» که ده رباره ی لیدانی راسیسته کان بوو له په نابه ریکی ته فریقی، خوازیاری به دادگایی دانی پولیسی ته و شاره بوو به تاوانی ته وه ی که: پولیس وشه ی «neger» ی له چه ند شوینیکی راپورته که دا له بری وشه ی پیست ره ش به کارهینابوو. چونکه وشه ی «neger» به بوچونی روژنامه نوسه که، زیاتر ده برینیکی راسیستانه یه و له زمانی نویسی ده ستگایه کی ده وله تیهه وه دووره.

ته مانه چه ندین نمونه ی دوباره بووه وه ی روژانه ی روژنامه گه ریبه له ولاتیکدا، که ره فیک سایبر تیایدا سه نوسه ری گوشاریکی کوردیبه وه و به شیکی زوری بودجه ی دابین کردنی گوشاره که ی له ده ستگا کانی ته و ولاته وه رده گری. سه یر له وه دایه که نوسه ری پرماناترین بیده نگه ده نویسی: «ته و نازادیبه ی که ولاتانی ته وروپا بو نویسن و ده برین دابینیان کردووه، ده رفته تی بو که سانی ده روون نه ساغ و چه وره روشنبیر و سه رسه ری ره خساندووه تا به ثاره زوی خویان په لاماری نوسه ران و شاعیران و که سانی دی بدن و، به زمانی سه رسه ری و چه فوکیشه کان، کولی ده رونی خویان هه لبریزن.»

من پیم باشه خوینه ری ته م دیرانه بریاریدات، تاکو بزانتیت نوسه ری پرماناترین بیده نگه چه ند ره چاوی پره نسپه کانی نازادی راده برین ده کات؟ له کاتیکدا ده بویه خوی له ژیر سیبه ری ته و نازادیبه دا به زمانیکی تر بهاتایه ته گو. یان کاتیک نوسه ری پرماناترین بیده نگه ده لی: «هه ندیک له م چه وره روشنبینانه که هه موو به شداریان له ژیانی روشنبیریدا ته وه یه که کولتوری سه رسه ری کان و قاموسی ته وانیان هیناوه ته ناو نویسی کوردیبه وه.»، هه ست ناکات که خوی له لاپه ره یه کی کورتدا، قاموسیک له پیسترتین جنیوه کانی شه قامی کوردی له چه ندین دیردا کوکروتته وه؟ له نویسی نوبراودا بو حه وت جار ده برینی له چه شنی: نوسه رانی گزگل، گزگلی و، گزگلانی جیهانی داهینان و، شاعر نویسی گزگلانه، ته وه ی له دیدی ته م گزگلانه وه..... به کارهاتووه.

له هه مووی سه رنج راکیشه رتر، نوسه ری پرماناترین بیده نگه، په یامه که ی خوی له سلاویکدا چرده کاته وه که له دوا دیره کانی وتاره که یدا هاتووه: سلاو له داهینان و به رزه فری، سلاو له بیده نگ بونی پرمانای داهینه ران. من کاتیک چاوم به وشه ی داهینان ده که ویت له م وتاره دا، موچرک به له شمدا دیت. به راستی ته مه چ جوره تیگه یشتنیکه له داهینان کاتیک گزگل به هوی سروشتی بچوک بونی خویی و تال بونیبه وه ده بیته نیگه تیفتترین سیمبوله کانی دژی داهینان.

من نازانم؛ بوچی ده لین: ته سپ ناژه لیکه نه جیبه و کوتریش جوان؟!

بوچی له قه فه سی هیچ که سیکدا دال نییه؟

گولی شه وه ر، چی له گولاله سوره که متره؟ _ به شیک له شیعی صدای پای اب _ سهراب سهپری.

« زمانی کوردی تا ئیستاش نه یتوانیوه موری ده ره به گایه تی له نیو چاوانی بسریته وه و کراسی کونی ده وره ی فیودالی دارنی و به رگی نویی ئینسانی سه ده ی ته توم و ته کنیک به بالای خوی بیری.» _ گوشاری هانا _ ژماره ۱، نوغه مبه ری ۱۹۹۵.

گه ر له چاوی ژیشکه وه سه یری نه رم و نولی بکه ین، هیچ که سیک له کورپه ی ژیشک نه رم و نولتر نییه.

که سیک ناتوانی گورانی به بالای داهینان و به رزه فریدا بلی کاتیک پیی وابی خری و تالی و زبری گزگل ده بیت وه ک سیمبولی به که م زانین و سوکایه تی کردنی ئینسان به کاربهینریت.

کاتیک له پرماناترین بیده نگیدا، هه ستی ئینسان به دزیوترین شیوازه کانی جنیو تیروور ده کری، خوش خه یالیه داوا له

نوسه ره که ی بکری، که با گزگل و داله که رخوره یش ریزی خویان وه ریگرنه وه.
گوشاری رابوون به م جوړه نوسینانه نرخي خوی داده به زینیته ئاستیک، که له گهل خواسته کانی ئینسانی
سه رده مدا ناته بایه و ریزی خوینه رانیشی له ده ست ده دات.

***

شیکردنه وه یه ک بو سیسته می په روه رده

سه لام عبدالله ئیبراهیم _ ته لمانیا

(به شی یه که م)

پیشه کی

سیستیمی په روه رده یی گوره پانی جه نگیکی هه مه لایه نهییه که تیایدا ده یان تیوری جوراوجور سه نکه ریان له یه کتر گرتووه. کارگه یه که، تیایدا مروف ناماده ده کریت بو گیرانی ته رکه کانی له ناو کومه لگادا. له م ناوه راسته دا به شیوه یه کی سه ره کی، دوو هیللی زال دژ به یه کتر، جودا، ململانی ده که ن. یه کیکیان مروف ناماده ده کات بو قبول کردنی بیر و بوچوون و یاسا و نه ریتی سیستیمی سه رمایه داری ده سه لاتدار، و نه وه ی تریان بو هه لوه شاننده وه ی ته و یاسا و نه ریته بالا ده ستانه خه بات ده کات. یه که میان میراتگه ری چه وساننده وه ی مروفایه تیه، دووهه میان شیوعیه تی زانستی یه؛ میراتگه ری خه باتی نازادی کریکاران نالاو به نازادی سه رجه می مروفایه تی. زانا "پاولو فرایه ر" (۱)، له کتیه که یدا "په روه رده یی چه وساوه کان" ناماژه بو هه ندی میکانیزمی "په یوه ند-ره فتار" ی نیوان ماموستا- قوتابی ده کات و تییدا به شیکه له سیما و پراکسیسی په روه رده کردن له کومه لگای چه وساننده وه ده خاته روو؛ وه ک:

- ۱- ماموستا فیر ده کات؛ قوتابیان فیر ده کرین.
- ۲- ماموستا هه موو شتیک ده زانیت؛ قوتابیان نه زانن.
- ۳- ماموستا بیر ده کات؛ ده رباره ی قوتابیان بیر ده کریت.
- ۴- ماموستا ته دویت؛ قوتابیان سالارانه گوی ده گرن.
- ۵- ماموستا وانه ی ره وشت ده لی؛ قوتابیان ره وشت دار ده کرین.
- ۶- ماموستا بابه ته کان هه ل ته بژیریت و جیبه جیبی ده کات؛ قوتابیان ده نگ به هه لېژارنده که ی ته و ده ده ن.
- ۷- ماموستا ره فتار ده کات، "چه ندوچون" ده کات؛ قوتابیان وه همی چه ندوچون کردن ده که ن به گویره ی چه ندوچون کردنی ماموستا.
- ۸- ماموستا پلانی وانه کان دیاری ده کات؛ قوتابیان "به بی ته وه ی پرسیان پی بکریت" خویان له گه ل وانه دیاریکراوه کان ده گونجینن.
- ۹- ماموستا ئوتوریتته ی زانست له گه ل ئوتوریتته ی خوی وه کو ماموستا تیکه ل ده کات؛ ته مه ناکوکی دروست ده کات له گه ل نازادی قوتابیان.
- ۱۰- ماموستا له پروسیسی فیروون دا رولی کردار ده بینیت؛ قوتابیان ته نها بابه تن.

ته م دارشتنانه سه ره رای کورتیان زور لایه نمان بو روون ده که نه وه. به رای من ده بویه چه ند خالیکی تری بو زیاد بکرده یه. بو نمونه کاتیک ماموستا دیته ناو پول، قوتابیان له به ر پییدا راده وه ستن. ماموستا له پیشه وه را ده وه ستیت، قوتابیان به سه لاری یه وه له جیگاکانیاں دا داده نیشن.

ته مانه به گشتی:

- ۱- بناغه ی په یوه ندیه کانی خاوه ن فرمان- چه وساوه کان پیک ده هینن.
- ۲- منداله کان ناماده ده که ن بو قبول کردنی داب ونه ریت و ویستی ده سه لاتداره کان.

۳- هیزی خولقینه ری مندالان داده مرکینیت و له گه شه کردنی داهینه رانه سه رکوت ده کرین.

۴- ترس ده خولقینریت له گیان و هوشی مندال دا.

۵- نازادی بیرده برینیان لی زه وت ده کری.

۶- که سایه تیان ده شیوینریت.

۷- سروشتی په ره سه ندنیاں بو دواوه ده بات.

۸- هارمونی په یوه ندی مروف له گه ل مروف سه راوژور ده کات بو مروف- دژ به مروف؛ واته په یوه ندی نیوان "الجلاد- الضحیه".

به هه مان ته ندازه، ده بینین له ناو بنکه ثابینی په کان و حیزبه کان دا، مه لا، سه ید، شیخ(۲)، یان سه روکی ده وله ت و حیزبه کان، له سه ر مینبه ر و جیگا به رزه کانه وه حه دیس و ووتاره کانیاں ده خویننه وه، خه لکیش به بی ده نگی و به ریزه وه گویان لی ده گرن. له ناو کارگه کان دا به پررسی به رهه مهینان، به ریوه به ری گشتی، ژووریکی به رزی بو کونترول کردنی کریکاره کان هه یه؛ بیجگه له وه ش فیدیوکامیراش بو هه مان مه به ست به کار ده هینن. له لادیکان دا، خاوه ن زه وی یه کان، یان شیخ، له ناو دیوه خانه کاندایه سه ری سه ره وه داده نیشن. که بیینه خواره وه بو لای ده رگای دیوه خانه که، ده بینین که هه ژاره کانی دی و چه ند گه نجیک له ناوه راستی پیلاوه کان دانیشتون.

من ته م نمونانه هه موو به چاو لی کردنی خودا- ده سه لات ده زانم، هه ر بویه ش دال کراوه به سمبولی ده سه لات(۳)، ده سه لاتی درندا یه تی و خو به زل زانین دژی پرنسیپی برابه تی مروف له گه ل مروف و هاوسانیاں له کار، مولکداریه تی.. هتد. له کاتیکدا ته گهر ته و مروفانه ی که جیگا کانیاں نیو پیلاوه کانه، کریکاران، "نیر و می" بو ژیان ناژاوه چی، تیروریست، نه فام، تاوانبار و خوینریژ له قه له م ده درین و به کومه ل کوشتنیاں حه لال ده کریت... "فرایه ر"، له بوچوونه کانیاندا، هاوکیشه یان به م جوهره نایینیت، چونکه سه ره رای ره خنه به جیکانی کابرا یه که بروای به خوا هه یه، بویه بوچوونه کانی خزمه ت به ثابین ده کات، به ده سه لاتی مولکداره کان، نه ک به چه وساوه کان، خزمه تکردنی دال ده کات!

پیش مارکس و ته نگلس، ره خنه گری رادیکالانه له سیسته می بورجوازی له نارادا بووه، له وانه "روبرت ٹوین"، "شارلز فوریه". ته مانه نمونه یان بو په روه رده ی شورشگیرانه دامه زراند، داوای په یوه ندی نیوان په روه رده و به رهه مهینان و هاوسانی مافی په روه رده کردنی مروفه کانیاں ده کرد. به لام خاوه ن میتودلوجیه ک نه بون که ته م "په روه رده نوی" یانه پیون ته وه نه بیت، هه ولیان ده دا به ریگای راگه یاندنی بیری خوشه ویستی گورانکاری به سه ر سروشت و مروف به دی بهینن، مروفه کان سه ر له نوی په روه رده بکه ن و شاروچکه ی کومونستی تاک تاک بنیات بنین. ته م کاره له رووی په ره سه ندنی پرولیتاریادا به رامبه ر به چینی ده سه لاتدار و سیستمی به رهه م هینانیاں له لایه که وه، و قوتابخانه و سیستمی پروپاگه نده یان له لایه کی تره وه شکستی هینا. قازانجی کلیسا و لوله ی تفه نگی ده سه لاتداره کان کاریگه رتر بوون. نامیره کان و قازانج، بریارده ری ئاستی فیرکردنی دانیشتوانی شاره کان بوو. بویه هه ر ته و کاته "فیلهلم فایتلنگ"، یه که م تیوریزکه ری بزوتنه وه ی پرولیتاریای ته لمانیا ووتی سوسیالیسته ئوتوی یه کان خویان کرد به گالته جاری به رامبه ر چینه کومه لایه تیکان. ته و بروای به وه هه بوو که زانست و کار ده بن به ناوه ندی په روه رده، کاتیک کومه لگایه کی شیوعی هاریکاری ریکخراو به دی هاتبیت، وه لاهه کان له هه موو بواره کانی زانست و هونه ر فیر ده کرین و له هه موو کاره کاندایه هینرین.

سالی ۱۸۳۵ کاتیک که مارکس هیشتا ته مه نی ۱۷ سال بوو، به م شیوه یه ی خواره وه باسی تاقی کردنه وه ی "بکلوریا" ده کات:

«لیپرسین له گه نجیک بو هه لبراردنی پیشه یه ک» واته هه لبراردنی پیشه یه ک به زه بر کراوه به شادی بو مروفایه تی. ئینگلزیس له نامه کانی له "فویرتال" وه وینه یه کی روونمان ته دا به ده سته وه، له سه ر قوتابخانه کانی پروسیا که چون له

ژیر کارتیکردنی پروتستانتیته سوفیزمه به شیوه‌یه کی زور خوش به ویسته روحی‌یه‌کانی گه‌نجه بورجوازی‌یه‌کان راده بویری:

«مندالی بازرگانه کان له ناوچه سنوری یه کان به پله ی یه که م‌حه ز له ته سپ و سه گ و پشیلله و نافره تی جوان ده که ن. ته م‌گه نجانله باسی نوسه رانی پله ی سیهه م‌ده که ن»

هه روه‌ها قوتابخانه ی بورجوازی به به ندیخانه و مولگای سه ربازی به را ورد ده کات و که چون ناره زوه کانیاں پشت گوی ده خریت و سزادان و مه سیحیه ت فرمانره وایی ده کات؛ و که له ده ره وه ی قوتابخانه کانیش پولیس خوی ته م‌سه ده یه یه و ده سه لاتداری ده کات.

له ۲۱ و ۱۹ / ۱۳ / ۱۸۴۸ مارکس و ئینگلز داخوآزی‌یه‌کانی حیزبی شیوعی ته لمان ده نوسن و تییدا داوای به خورایی کردنی فیروونی گشتی ده که ن و به هه مان شیوه له به یاننامه ی حیزبی شیوعی خالی "۱۰" ش دووباره ی ده که نه وه. ته م‌داخوآزی یه بو ته و کاته هه نگوینی مه زن بووه، چونکه فیروون ده زگا یه ک بووه هه ژاره کان، کریکاره کان و منداله کانیاں توانیاں پی نه شکاوه توخنی بکه ون! له نامیلکه ی "ره خنه گرتن له به رنامه ی گوته" دا مارکس دا وا ده کات:

«قوتابخانه له گشت کارتیکردنی حکومت و نایین دور بخریته وه»

ته م‌ره خنه یه وه لامدانه وه یه ک بوو به دا خوآزی "په روه رده ی شه عبی گشتی هاوسان بو هه مووان له ریگای ده وله ته وه". مارکس ته م‌بوچوونه به رپه رچ ده داته وه و ریک ده لیت:

«بیگومان خودی ده وله ت له ئیمپراتوریه تی ته لمانی— پروسی دا (مه به ست لیره ده وله تی دوا روژ نیه) پیوستی به فیروکردنیکی زور دلره قانه هه یه له لایه ن هیزه کانگی که له وه»

له سه ره هه مان خال مارکس به م‌شیوه ی خواره وه دریژه ی پیده دات:

«له و خاله دا ده بواپه له لایه نی که مه وه، شان به شانی قوتابخانه شه عبیه کان، داوای قوتابخانه ی ته کنیکی— تیئوری و عه مه لی بکه ن».

ته م‌داوا کاریه هیچ له تیروانینی مارکس، ئینگلز ناگوریت بو ده ست نیشانکردنی سیسته می فیروون له "پروسیا" و له م باره یه وه ده لیت:

«ته م‌سیسته مه ده یه ویت ته نها به و ئامانجه بگات که سه ربازی باش دروست بکات».

مارکس یاساکانی قوتابخانه ی بورجوازی فوره‌نسی پاش ۱۸۴۸ له کتیبی "هه ژده ی برومیری لویس بوناپه رت" به م شیوه یه ده ست نیشان ده کات:

«۱— بو که م‌کردنه وه ی ئاستی فیروونی جه ماوه ر».

۲— دور خستنه وه ی جه ماوه ر له سه رچاوه کلتوریه کان، بو ته وه ی هه تا پییان بکریت دریژه به ده سه لاته که یان بده ن.

۳— دژایه تی ماموستا شورشگیره کانگی لادیکان، و سنوردانان بو کارتیکردنه پیشکه وتوخوزه کانیاں. ته و ماموستایانه ده خرانه ژیر چاودیری پولیس، جاسوسه کان و کارمه ندانی به رپرسیاری ناوچه کان.

۴— دژایه تی کردنی جوتیاران. «

هه لبت ته م‌دوو بلیمه ته ته نها به چه کی ره خنه نه جه‌نگاون به لکو ته لته رناتیفی خویانیاں نیشان داوه. له بواری پیاده کردنی پروسیسی فیروون، مارکس ته مه ی خواره وه ی ده ست نیشان کردووه:

«۱— په روه رده کردنی فکری».

۲— په روه رده کردنی "جیسمی"، چون له قوتابخانه وه رزشیکان و مه شقه سه ربازیکان په یره و ده کریت.

۳— په روه رده کردنی پولیته کنیکی، که مندالان به پرنسیبه بنچینه‌کانی هه موو پروسیسه کانگی به رهه م‌هینان فیرو ناماده یان ده کات، له هه مان کاتدا مندالان و گه نجه کان به شیوه یه کی عه مه لی به کار هینانی ئامیره سه ره تاییه کان

فیر ده کات.»

دا به ش کردنی مندالان و کریکاره لاهه کان ده بیت به گویره ی ته مه نیان گونجاو بیت له گه ل میتودلوجیه کی فیکری و به ده نی و فیربوونی ته کنیکی له نزمه وه بو به رز. خه رجه کانی قوتابخانه ته کنیکه کان ده بیت که م تا زور له فروشتنی به رهه مه کانی ده ریچیت. ره نکه بیجگه له پوله یه که مه کان، کوکردنی نیوان کاری به رهه م هینه ر و کری یه که ی ده دریت و په روه رده ی فیکری، مه شقکردنی جه سته یی و فیربوونی پولیته کنیکی، ناستی چینی کریکار زور زیاتر له ناستی بورجوازی و نه ریستوکراتیبه کان به رز ده کاته وه. نه م کونسپتبه به ستراوه به بوچوونی مارکس، ئینگلز له سه ر ده سه لات؛ په روه رده ی خولقینه ر له گه ل بارودوخی ده سه لاته کانی تر که مه حکومه به نه نتا گونیسیمیکی چاره سه رنه کراو. له م باره دا ده لین:

«زانست ته نها له کوماریکی کریکاری دا ده توانیت رولی واقعی خوی بگیریته.»

هه لبه ته مه به ستیان له رولی واقعی نه وه یه که زانست و فیربوون ببن به نامیریکی بو خزمه ت کردنی مروف نه ک ببن به ته وق به سه ریانه وه؛ وه کو نه وه ی نه مرو له جیهانی سه رمایه داری دا به زه قترین شیوه به دی ده کریت که مروف تییدا نامیریکیه بو زامن کردنی هه رچی زیاتر قازانج بو خاوه ن بانق و کومپانیه زلهیزه کان و نامرازه کانی پاراستنیان.

"فیلهم لیبختن" (۱۸۲۶-۱۹۰۰) هاوربی مارکس، ئنگلز و رابه ریکی بزوتنه وه ی کومونیستی به روونی رولی زانستی فیربوون به وته یه کی به ناو بانگ پیشانمان ده دات:

«زانست، ده سه لاته. ده سه لات، زانسته. له میژوودا، فیربوون هه میشه به گویره ی ویست و خواستی ده سه لاتداران بووه. ده سه لاته نایینی یه کان-قوتابخانه ی نایینی و ده سه لاته بورجوازیه کان قوتابخانه ی بورجوازی (به هه موو باله کانیانه وه) داده مه زینن.»

به لام نه گهر کومونیسته کان بوچوونی خویان له سه ر شیوه و ناوه روک و نامانچی فیربوون باس بکه ن، ده سه جی ده کریته هات و هوار و ده لین ناییت نه وه تاوانه؛ بی ره وشتیبه؛ شیرازه ی خیزان تیک ده دات؛ یان نابی باسی سیاسه ت بو مندالان بکریته...! نه م دوو روییه فیرکردنی ده سه لاتداره کانی دنیای جه ننگ و سته مه و خیرا بومان ناشکرا ده کات. زور به ناسانی ده توانیت ده ست نیشانی نه مه بکه یین:

۱- ده سه لاتی فاشی له عیراق، هه موو پروسیسی فیرکردنیان کردووه به نامراز بو به هیز کردنی بنه ماکانی فاشیزم، نه ته وایه تی، نایین، تاقه رابه ر، ره گه زیه رستی، شوفینیزم، میلیتاریزم، به رهه م هینانی سه رمایه داری،... هتد.

۲- ده سه لات له ئیران، هه موو شتیک ده خاته پیناوی ده سه لاتیکی تیوکراتی به رهه م هینانی سه رمایه داری، میلیتاریزم...

له نزیکه وه له م دوو نمونه یه ناگاداریاین. جیگای داخه که به هوی که م ته مه نی کومونه ی پاریس، کاتی نه وه یان بو نه ره خسا سیسته می فیربوون سه ر له نوی ریک بخن، نه گینا تاقی کردنه وه یه کی زور ده وله مه ندمان بو ده مایه وه. به لام سه ره رای نه و ماوه کوته، کومونه قوتابخانه کانیان له ده سه لاتی نه گریسی کلیسا رزگار کرد، زانیاریش خرابه خزمه تی گه ل. له میژووی بزوتنه وه ی کریکارانی شورشگیر دا، سیاسه تی فیربوون له سه ر تیروانینه کانی مارکس، ئنگلز گه شه ی پی دراوه. نه م سیاسه ته بریتین له:

- ۱- یه کگرتنه وه ی قوتابخانه و ژیان، قوتابخانه و شورش.
- ۲- دامه زرانندی فیربوونی هاوسان بو هه موو نه ندانه کانی کومه ل،
- ۳- دامه زرانندی سیستیمیکی سوسیالیستی یه کگرتوو بو فیربوون.
- ۴- ناماده کردنی ناستیکی به رزی زانستی بو فیربوونی گشتی.
- ۵- دامه زرانندی قوتابخانه ی کاری پولیته کنیکی.
- ۶- په ره پیدانی قوتابخانه وه کو ده زگایه کی نایدولوجی. له م خاله دا ناچارم سه ر له نوی بلیم که شیوعیه کانیش بویان

هه به شتی وا بلین. هه موو ته یاره کانی ئایدیولوجی، خویان "به زه بر و زه ننگ" به مانا فراوانی ته م زاراوه یه، ده سه پینن...

۷- پیکهینانی په روه رده وه کو ریکخستنی ژیانی هه ره وه زی "کولیکتیف".

۸- پیکه وه کارکردنی قوتابخانه له گه ل هیزه کانی په روه رده کردن له ناو کومه لگا و ده وله ت. لیره دا مه به ست ده وله تی کریکاران و جوتیاره هه ژاره کانه و حیزبه شیوعیه که یه تی که بو ماوه یه ک به ناچاری ده زگای ده وله ت به کار ده هینریت بو قه لاچوکردنی دوژمنان به ریگای زه بر و زه ننگ. مارکس ده لیت: «هه تا پرولیتاریا پیویستی به ده وله ت بیت، ته م پیداویستی یه بو گه یشتن به نازادی نیه، به لکو بو له ناوپردنی دوژمنه کانیه تی. ته و کاته ی که بگری باس له نازادی بگریت، ئیتر ده وله ت وه کو ده وله ت له ناو ده چیت»

ناشکرایه بورجوازی هه موو هه ولیک ده دات که داب ونه ریت و ئیدولوجی خوی له نیو مندالان بسه پینیت:

۱- مندالان فیری پیروزی مولکایه تی ده که ن.

۲- سیسته می بورجوازی له هه موو سیسته میکی تر عادلتره و ته به دییه و هیچ سیسته میکی تر ناتوانیت به دی بیت.. هتد.

۳- ترس له خودا و خواوه ن ده سه لاته کان ده خه نه ناو دلی منالانه وه، به جوریک که کاتیک گه وره ده بن، زور سه خت ده بیت ته و بوچوونه پوچه لانه ره ت بکه نه وه.

۴- خوچه رستی... "کلای خوم با نه بیات، چی ته بیت با ببیت".

هه روه ها ده یان بوچوونی تر که له سه ر پایه ی فه لسه فی داریژراوه و کاری په روه رده یی ده کات.

په راویز:

۱- پاولو فرایه ر: پروفیسوریکی به رازیلی یه، له پیشه واکانی بزوتنه وه ی «لاهورت التخریر»، که له هه مان کاتدا به کلیسای «یاخی» به ناو بانگه، ته مانه به گشتی له ناو چینه هه ژاره کاندای سه ریان هه لدا، موخابه راتی ته مریکی سه دان قه شه یانی لی کوشتن، فرایه ر له «۱۹۲۱» له شاری «Recife» له دایک بووه هه ر به گه نجی زانیویه تی برسیتی چی یه و چی به په ره سه ندن و چالاکی فیرونی مندال ده کات. وه کو ماموستایه کاری کرده پاشان پروفیسوری میژوو و فه لسه فه ی په روه رده کردن و دوا ی وه کو پاریزه ر کاری کرده، به لام که پیی زانی ته و یاسایانه ی که له زانکو خویندویتیه وه، یاسای خواوه ن مولکه کانه دژی بی مولکه کان ته م کاره ی به جی هیشت.

(*) بو ئاگاداریه کی زیاتر له سه ر «لاهورت التخریر» بروانه «الثقافه الجدیده» ژماره «۱۷۳، ۱۷۴» له لاپه ره ی «۹۲-۱۰۴».

۲- بیستومه که به ریز کاکه حه مه کوری مام ره زا به م جوړه هه لسو که وت ناکات، خواردن له ناو دیواخانه که ی به ریزیه وه دابه ش ده کریت به بی گوی دان به گه وره و مندال، هه روه ها مامه ره زا کاتیک له دادگای که رکوک پرسپاری لیده که ن کارت چی یه؟ له وه لامدا ده فه رموی جوتیار. واته لاف و گه زافی شیخایه تی لی نه داوه.

۳- بو نمونه ته لمانیا، عراق، پ ک ک، روسیا.. هتد ته م کاره هوی که شی هه یه لیره جیگای باسکردنی نابیت.

تیبینی: ده رباره ی وجودیه ت هیچم نه نووسیوه، چونکه ریبازیکی ناسراوه، حه زم نه کرد شت دوویاره بکه مه وه.

پارکی په یکره کانی "گوستاو ویگیله ند" له نوسلو

ناماده کردنی: له یلا قانعی

یه کیک له جوانترین و به ناوبانگترین کاره هونه ری یه کانی وولاتی نه رویج، بریتی یه له "پارکی ویگیله ند" له شاری نوسلو. ته م پارکه ۱۹۲ په یکه ره ی (به زیاتر له ۶۰۰ وینه وه، فیگوره وه) له قه واره ی ٹینسان دا تیدایه. مودیل و فورمی ته وای ته م په یکه رانه له لایه ن "گوستاو ویگیله ند" خوی به ته نیایی دارژاوه، واته له کاری دارشتنی سه ره کی و بناغه بی دا، یارمه تی له هیچ که سیکي تر وه رنه گرتووه.

له سه ره تاوه قسه ته نیا له سه ر تاشینی په یکه ره بو سه رچاوه ی نیو پارکه که بوو. سالی ۱۹۰۷ مودیلیک پیشکه شی شورای شاری نوسلو کرا و ٹیشی دروست کردنی په یکه ره ی سه رچاوه که به "گوستاو ویگیله ند" سپاردرار. به لام کات به سه رچوو و پاره ی پیویست بو ته م ٹیشه هه ر ته رخان نه کرا. "ویگیله ند" خوی هه روا زور په یکه ره ی تری (په یکه ره ی تاشراو له به ردی گرانیته که دواپی له ده وری مونولیتته که دا دانران) خستنه ناو پروژه که وه.

سالی ۱۹۲۴ شاری نوسلو بریاری دا که سه رجه می پروژه که ی "ویگیله ند" له پارکی "فراگنیر" دا Frogner (که دواپی بوو به "پارکی ویگیله ند") به ته نجام بگه بیندري. سالی ۱۹۳۱ پرده که ی نیو پارکه که دوپاره دروست کرایه وه و زور په یکه ره ی "برونز" له ته م لای ته و لای پرده که دا دانران. "ویگیله ند" تا کوتایی ژیانی له سالی ۱۹۴۳ دا هه روا دریزه ی به دارشتنی مودیلی په یکه ره ی نوی بو نیو پارکه که دا.

"گوستاو ویگیله ند" Gustav Vigeland سالی ۱۸۶۹ له که ناره کانی جنویبی نه رویج له شاری "ماندال" Mandal له دایک بوو. زه وقی هونه ری "ویگیله ند" له سه رتاوه له وینه کیشی و کاری هونه ری له سه ر دار دا خوی نواند. له ته مه نی ۱۵ سالان دا باوکی له گ ل خوی ده بیبا بو نوسلو بو ته وه ی له لای وه ستایه ک دای بنی. به هوی مه رگی باوکی دوو سال دواتر، مه جبوور بوو بگه ریته وه بو شاری "ماندال" و هه رچی ٹومیدی په یکه رتاشی بوو له بیر خوی بباته وه. سالی ۱۹۸۸ "ویگیله ند" جاریکی تر دیته وه بو پاته خت "نوسلو". ته مجاره یان کومه لیک له ٹیشه کانی خوی، وه کوو مودیلی په یکه ره، وه زور فیگوری هه لکه ندرارو (که موتیفی زوربه یان بریتی بوو له میتولوژی یونانی و مه سیحی) له گه ل خوی هینا.

"برینولوف به ری سله یین" Brynjulf Bergslien په یکه رتاش به دیتنی توانایی و زه وقی "ویگیله ند" له وینه کیشی دا، دیبته ستودیوی خوی و له وی بو یه که م جار په یکه رتاشی پراکتیزه ده کا.

ناشنایی "ویگیله ند" له گه ل به ره مه کانی "ئاگوست رودین" Auguste Rodin له سالونه هونه ری یه کانی پاریس، کاریکی زوری کرده سه ر ته و. وردبونه وهی قولی "رودین" له سه ر په یونده ی نیوان ژن و پیانو له به ره مه کانی، ته نانه ت له سه ر مه وزووعی کاری ویگیله ند که تا کوتایی ژیانی خایاند، کاری کرد.

مونولیت Monolith

ستوونی به ردی یه کپارچه

ته م ستوونه ۱۴ میتر و ۱۲ سانیتمه و له یه ک ته خته به رد پیک هاتووه و ۱۲۱ دانه وینه ی له سه ر هه لکه ندراره. مودیلی ته م مونولیتته ساله کانی ۱۹۲۴-۱۹۲۵ له لایه ن "ویگیله ند" داریژرا. ناماده بوونی ته م مونولیتته، ۱۴ سالی

خایاند و تا ناماده بوونی سی (۳) ته خته به ردی سه رف بوو. مونولیتته که سالی ۱۹۴۳ ماوهیه کی زور کورت به ر له مه رگی "ویگیله ند" کوتایی پیهات.

ته واوی ستوونه که له په یکه ره ی هه لکه ندرای ئینسان، به تاک و به گروپ، داپوشراوه. له هه ره ژیره وه په یکه ره ی ئینسانی تاقه ت پرووکا و دیتته به رچاو. له سه ره وه ی ئه وان وه، چه نده ها وینه ده بینری که وه ک پیچ به ره و سه ر ده چن. ئه م چه ره که یه له شوینیک له ناوه راستی ستوونه که دا ده وه ستی. ئه مجار دیسان چه ره که که هه لده ستیتته وه و به توند وتیژی به ره و لوتکه ده روات که به منالی ساوا داپوشراوه. له سه ر ئه م مونولیتته زور ته عبیری جوراوجور کراوه، وه کوو: دووباره ژیانته وه ی ئینسان، تنازع بقا (خه بات بو ژیان)، ئاره زوی ئینسان به ره و فه زای رووحی، به رزتر بوونی ژیانی روژانه، دووباره بوونه وه ی ده وره یی.

له ده وری مونولیتته که ۳۶ گروپ په یکه ره ی گرانیته که ره وتی له پسان نه هاتووی ژیان ده خه نه به رچاو، دانراون. هه ر په یکه ره یه ک به لانی که م دوو مروثی تیدایه و هه ل ومه رج و په یوه ندی جوراوجوری ئینسانی پیشان ده ده ن. ژن و پیایویک که روویه رووی یه کتر دانیشتون؛ له یه کی تر دا به منالیکه وه له به ینیان دا؛ تاقمی منال له حالی یاری کردن دا؛ ژن و پیایوی نوقمی خه یال که یه کتریان گرتووه ته باو ش. ده وره ی پییری له چه ند ها گروپ دا خراوه ته به رچاو. ئه م گروپه ئیشه به روونی تنوع هه م له کومپوزیسیون و هه م له فورم دا پیشان ده ده ن. "ویگیله ند" له به ره هه مه کانی سه ره تایی خوی دا تا ئه و جیگه یه ی بکرایه، هه ولی ده دا که هیچ له ته خته به رده که که م نه کاته وه و وه ک خوی به گه وره یی بیهیلیتته وه. په یکه ره کانی ئه م قوناغه ی "ویگیله ند"، زور گه وره و ساده ن و ورده کاری یه کی ئه وتویان له سه رنه کراوه.

به ره هه مه کانی دواتری "ویگیله ند" (له چاو به ره هه مه کانی سه ره تایی دا) هه م له کومپوزیسیون و هه م له فورم دا تنوعی زیاتریان تیدا به دی ده کری و فه زایه کی ئاواله ی زیاتر له به ینی فیگوره کان دا ده بینری. ویگیله ند دارتاشیکی زور لیهاوو بوو و خوی راسته و خو له سه ر به رد ئیشی نه ده کرد. ئه و به ره هه مه کانی له بالای سروشتی دا داده رشت و ئیشی هه لکه ندنی فیگوره کانی (که زور کات ده بات) به هونه رمه ند و به ردتاشه لیهاوووه کان ده سپارد.

پرد

له ئه م لاو ئه ولای پرده به ردینه که ی نیوپارکه که ۵۸ په یکه ره ی برونز له مروث له ته مه نی جوراوجور دا دانراون. هه لبه ت له م گروپه دا که متر په یکه ره ی ته مه نی پییری تیدایه. زوریک له کاراکته ره کانی منال له م به شه دا، سه رنج راکیشن. موتیفی سه ره کی ئه م په یکه رانه په یوه ندی نیوان ژن و پیایو و منال و گه وره ساله. له په یکه ره یه کی بازنه یی برونزی دا، ژن و پیایویک ده بینین که له یه ک ئالاون و ده سوورینه وه. ئه م په یکه ره یه بووه ته سیمبولیکی ئاشنا بو هه میشه یی بوون و مه یلی هه میشه یی و خوشه ویستی نیوان ژن و پیایو.

***

سواره له شيعری "شار" دا

فايق عبداللهي

شار

- (۱) گولم!
- (۲) دلم پزه له دهرد و کول
- (۳) تهليم بروم له شاره کهت
- (۴) تهليم به جامی ناوی کانياوی دی یه کهم
- (۵) عیلاجی کهم کولی دلی پرم،
له دهردی ئینتیزاره کهت
- (۶) وهرهز بوو گیانی من له شار و هاره هاری تهو
- (۷) له روژی چلکنی نهخوش و تاوویاوی شهو
- (۸) تهليم بروم له شاره کهت
- (۹) له شاری چاو له بهر چرای نیتون شهواره کهت
- (۱۰) برومه دی که مانگه شهو بزیته ناو بزهم
- (۱۱) چلون بزیم له شاره کهت
- (۱۲) که پر بهدل دژی گزهم!؟
- (۱۳) له شاره کهت، که رهمزی ئاسن و منارهیه
- (۱۴) مهلی تهوین غهوارهیه
- (۱۵) تهلیی له دهوری دهست و پیم
- (۱۶) تهوهی که تیل و تان و رایه له ، کهله بیچهیه
- (۱۷) تهوهی که پیکهره میسالی داوهله
- (۱۸) تهوهی که دارتيله ، مهزههری قنارهیه
- (۱۹) له شاره کهت کهمندی دووکهله
- (۲۰) کهدیتهدهر له مالی دهوله مهند
- (۲۱) و تیشکی بی گوناھی خوره تاو تهخاته بهند
- (۲۲) له ههر شهقام و کووچهیه که شهپوری شینه
- (۲۳) دی بهرهو دلم
- (۲۴) دهستی گهرمی ئاشنا نیه که تهیگوشم
- (۲۵) دهستی چیوی یه

(۲۶) له شاره کهت زهلیله شیر،

(۲۷) باوی ریوی یه

(۲۸) به هر نیگایه ک و په تایه که

(۲۹) ئەلیم بروم له شاره کهت

(۳۰) گولم ، هه ریمی زونگ و زه

(۳۱) چلون ئەبیته جاره گول

(۳۲) له شاری تو ، له بانى عەرشه قوندره ی دراو

(۳۳) شاره کهت

(۳۴) ئاسکه جوانه کهم!

(۳۵) تهسکه بو ئەوین و بو خهفته ههراو

(۳۶) کی له شاری تو ، له شاری قاتلی ههژار

(۳۷) گوی ئەداته ئایه تی په راوی دل؟

(۳۸) منی که گوچی تاوی گه رمی بهر دهواره که ی عه شیره تم

(۳۹) به داره تهرمی کوچه تنگه کانی شاره کهت

(۴۰) رانه هاتوه له شم

(۴۱) بناری پر به هاری دی

(۴۲) رهنگی سوور و شین ئەدا

(۴۳) له شاعر و عاتیفه ی گه شم

(۴۴) ئەلیم بروم له شاره کهت گولم.

"سواره ئیلخانیزاده" یه کیک له و کهسانه یه که به بهرهمی کهم باسی زوری پیک هیناوه .وه ئه وه خوی یه کیک له نیشانه کانی به پیز بونی بهرهمه کانیه تی . هه ندیک که س ده لین شیعرى نوى له کوردستانی ئیران له سواره وه دهست پیده کا . ئه و وته راستیه کی زوری تیدا مه یوه . جیا له وه ی یه که مجار کی له کوردستانی ئیران به شیوازی نوى شیعرى گوتوه ، ئه گه ر سواره چهنده مین که سیش بی له و مهیدانه دا ، دیسان گرنگی کارى سواره پله یه کی بانتر له هاوده وره کانی خوی پیده دا له بهر ئه وه ی شیعرى سواره جیا له فورم ، ناوه روکیکی نویشی هه یه . هیشتا ش ، چهنده سال دواى مه رگی سواره زور شاعیر هه ن که به روا له ت شیعرى نوى دهنوسن به لام له ئەسلدا ته شی ریسراو باده دهن و بهس یان قاب له تابلویه کی خولقاو ده گرن که دیاره گرنگی ئه و کاره چهنده یه ! سواره له هه ندیک مه واریدی تاییه ت دا نه بی که لکی له مه فاهیمی کلاسیکه کان وه رنه گرتوه . زمانى شیعرى نویی تاییه ت به خوی ، پیوانه ی جیاواز، عه ناسوری شیعرى سه ربه خو، و گه لیک وشه ی وا که یان له شیعرى شاعیرانى پیشو تر دا نه بون یان کهم که لکیان لی وه رگیراوه ، هیناوه ته ناو شیعره وه . هه لبه ت لیره دا مه به ست لیکولینه وه له سواره و بهرهمه کانی ئه و نیه له بارى کومه لایه تی یان فه نییه وه به لکو ئەم نوسراویه هه ول ددها که خوینه ر به ورد بینیه کی زیاتره وه شیعر بخوینیه وه بو ئەم مه به سته ش هه ر وه ک ع

پاشایی ره‌خنه‌گر دهلی باشتر وایه بو خویندنه‌وه ی ههر شیعیریک یه‌که‌م - جاریک به‌دهنگی نزم له بهر خووه شیعره‌که بخوینینه‌وه . دوه‌م به دهنگی به‌رز بی خوینینه‌وه به چه‌شنیک که نه‌و که‌سانه‌ی که له دورو به‌ریشن گو یان لی بی و له‌زه‌تی لی بی‌هن. سیهم ، تم‌جار دست بکه‌ین به ورد بونه‌وه له شیعره‌که و دست بکه‌ین به پرسیار کردن له خومان له باب‌ت شیعره‌که‌وه . پیویسته بگوتری که له‌م شیعره‌دا ته‌نیا یه‌ک ده‌نگ ده‌بیسری که له‌سه‌ره‌تاوه تا کوتایی خوی ده‌دوی به بی نه‌وه‌ی که جاریک «گولم» بیته دوان یان ده‌نگیکی دیکه بیسری که وابو له‌مه‌و دوا نه‌م تاقه ده‌نگه ناو ده‌نینین ویزه‌ر و دیسان پیویسته بگوتری که ویزه‌ر ئیلزانه‌ن خودی شاعیر نیه . نه‌سله‌ن وای دابنین که که‌سیکی دیکه جیا له سواره له‌م شیعره‌دا ده‌دوی . نه‌م نوسراویه هه‌ولیکی کال و پیویست به‌لام ناتا‌واوه بو باشتر خویندنه‌وه‌ی شیعیری «شار».

شیعیری شار به دواندنی «گولم» دست پیده‌کا . به شیوه‌یه‌ک که ده‌لیی ده‌نگیک به بهر گویی خوینه‌ر دا دی که بانگی گولم ده‌کا و نه‌م ده‌نگه گوی یه‌کان و چاوه‌کان بو لای خوی راده‌کیشی تا دهر بکه‌وی که له کوی وه هاتوه و ده‌نگی کی یه به‌و جوره زه‌ین فه‌عال ده‌بی تا له‌م ده‌نگه وه‌کولی . دوا ی گولم، دلم هاتوه له سه‌ره‌تا ی ۲ دا که تا‌ه‌ده‌نگیکی تاییه‌ت ده‌دا به شیعره‌که له سه‌ره‌تا‌دا. گول بو دهر‌برینی نه‌و پهری جوانی و ناسکی به کار هاتوه و تاشکرایه که خوش ویستنی هه‌مو جوانیه‌ک و ناسکییه‌ک له دلدا کو ده‌بیته‌وه . له راستی دا ده‌کری بلین که دل ئینجانیه‌ی جوانی و ناسکییه‌ی له‌ادا. به‌لام که له گه‌ل ده‌نگه‌که بروین ، ده‌بینین که دل که‌یلی دهر‌د و کوله و نه‌مه له گه‌ل جوانی و ناسکی گول نالیکه . له ئیدامه‌دا ویزه‌ر باس له جی هیشتنی شار ده‌کا . له وانیه‌وا به نه‌زه‌ر بگا که تا ئیره‌ی شیعره‌که روون و تاشکرایه یانی ویزه‌ر به گوله‌که‌ی ده‌لی که دلی که‌یلی دهر‌د و کوله و ده‌په‌وی له شاره‌که‌ی «گولم» بروا. به‌لام به‌ره‌و کوی شار جی دلی ؟ کانیای دی یه‌که‌م مه‌نزلی دوا ی جی هیشتنی شاره . دیاره دهر‌د و کول ، دل ده‌ژاکینن، سیسی ده‌کن و تینوی ده‌کن بویه جامی ئاوی کانیای دی عیلاجی دهر‌دی ئینتیزاره. له ۲ دا ویزه‌ر ده‌لی دلم پره له دهر‌د و کول. نه‌وه یانی جیگه‌ی شادییه‌کی کالیشی تیدا نه‌ماوه و خه‌م هه‌سته‌ی هه‌موو سلوله‌کانی دله به‌لام سه‌ره‌رای نه‌وه له ۴ دا ده‌بینین که ویزه‌ر ده‌په‌وی به جامی ئاوی کانیای دی کولی دلی عیلاج بکا. دلیک که که‌یلی دهر‌د و کول بی ئایا جیگه‌ی جامی ئاوی ده‌بیته‌وه ؟. ئایا دهر‌د و کول سه‌ر ریژ ناکه‌ن و به‌ته‌واوی ئازای وجودی دا بلاو نابنه‌وه ؟ یان جامی ئاوی کانیای دی وه‌ک ته‌رزاو به ملی دهر‌د و کول دا ده‌چپته‌ خوار و ده‌یان تاسینی و ده‌یان ره‌وینی ! له‌و جیگه‌یه‌وه که‌یه‌که‌م مه‌نزله‌گی ویزه‌ر کانیایه‌ ده‌بی ئاوی نه‌م کانیایه بوژینه‌ر بی . له سه‌ره‌تا دا واویده‌چی که ویزه‌ر به‌رامبه‌ر گوله‌که‌ی ده‌دوی ، تا ده‌گینه‌ وشه‌ی ئینتیزار له ۵ دا . وشه‌ی ئینتیزار زه‌ربه‌یه‌کی قورسه وه‌ک نه‌وه‌ی که ده‌نگیکی له‌نه‌کاو له پشت سه‌ره‌وه هاتبی، بی ئیختیار سه‌ر وه‌رده‌سوری و ده‌گه‌ریته‌وه بو لای «گولم» له ۱ دا. یه‌که‌م پرسیار که به دیتنی وشه‌ی ئینتیزار مه‌تره‌ح ده‌بی نه‌وه‌یه که ویزه‌ر له گه‌ل کی ده‌دوی، له گه‌ل خوی و له‌به‌ر خویوه‌ی یان له گه‌ل «گولم» و چ په‌یوه‌ندیک هه‌یه له نیوان عیلاجی دهر‌دی ئینتیزار و جامی ئاوی کانیای دیدا؟ هاتنی وشه‌ی ئینتیزار له سی‌حاله‌ت به‌دهر نیه. یه‌که‌م جی هیشتنی شار و گه‌رانه‌وه بو دی به بی نه‌وه‌ی دهر‌دی ئینتیزار کوتایی پی هاتبیت یان ویزه‌ر دلنیا بویی له نه‌گه‌رانه‌وه‌ی «گولم». له راستی دا و له‌و حاله‌ته‌دا دهر‌دی چاوه‌روانی «گولم» چاوه‌روانی دوه‌م پیک دینی. نه‌ویش نه‌وه‌یه که ویزه‌ر چاوه‌روانی نه‌وه‌یه که دوا ی گه‌یشتن به کانیای دی، دهر‌دی ئینتیزاری عیلاج ده‌کری. له‌و حاله‌ته‌دا هه‌ر وه‌ک له ۳۸ دا پی‌ده‌گه‌ین، ویزه‌ر ده‌په‌وی خوشه‌ویستی «گولم» له گه‌ل دی و کانیای و مانگه‌شه‌و و تاوی گه‌رمی به‌ر ده‌واری عه‌شیره‌ت موقایسه‌ بکات. ویزه‌ر گوچی تاوی گه‌رمی به‌ر ده‌واره‌که‌ی عه‌شیره‌ته یانی له‌راستی

دا مندالی ئهوه(دی). یانی نهوعیک پهپوهندی ئیحساسی و عاتفی ههیه له نیوان دی و دیاردهکانی له گهل ویزهردا. ویزهه ئهوانی جی هیشتوه و لی یان دابراوه. که وابو ئهوانیش چاوهروانن که ویزهه بگهریتهوه باوهشی پر بههار و دم بنیته ناو دهمی کانیاوی دلداری و مانگهشهو تیکهلاوی بزهی بی و تینی تاوی گهرم له گیانی بگهری. لهو حالتهدا واویدهچی که ویزهه له چاوهروانی زیاتری «گولم» دلسارد بویتهوه و بهو جوره دهردی ئینتیزار و ئهوه مو لایهه ناحهزانهی ژیانی شار، ژیانی لی تال دهکن و سهبری ناهیلن بهجوریک که له چاوهروانی زیاتری «گولم» پهژیوان دهبیتهوه و عیلاج له گهرانهوه بو باوهشی دلداری پهکهمی(دی)دا دهبنیتهوه. لهو حالتهدا هینانی ئینتیزار پیویست نیه. حالتهی دوههم ئهوهیه که «گولم» ههر له شاردابی بهلام بههر هویهک مهودای پیک گهیشتیان نهبی و ویزهه ر ههر له چاوهروانی دا بمینیتهوه و له دریزهدان بهو چاوهروانییهش دودله و ههر وهک له ئیدامههی ئهوه باسهدا دی تهنیا له یهک جیگا (۳۰-۳۱) بریاری ئاخیرین دها بهلام شیعرهکه ههر بهو دودلییه کوتایی پی دیت. حالتهی سیهم ئهوهیه که تا دهگهینه ۵ وا ههست ده کهین که ویزهه له گهل گولهکهی دودوی بهلام دواي خویندنهوهی ۵ ههست دهکهین که «گولم» له شاردای نیه ، له راستی دا ویزهه له شاری «گولم»دا چاوهروانی «گولم» دهکا و ئهوه له وشهی ئینتیزارهوه دهردهکهوی و دیسان بومان دهردهکهوی که ئهوه وت و ویرهی ویزهه له گهل خوی و بهیانی دهردی ئینتیزاری گولهکهیهتی. پیویسته بگوتری که فهرز گرتنی حالتهی سیهم ئهوه پرسپاره دینیه گور که دهردی ئینتیزار بوچی به گهرانهوه بو دی و له سهر کانیاو عیلاج دهکری له حالیکدا که دهزانین «گولم» له ههر شوینیک بی له دی نیه و لهوی چاوهروانی ناکا و ئهسلهه له دی ئیمکانی پیک گهیشتیان نیه؟! که وابو لهو حالتهشدا هینانی ئینتیزار پیویست نیه. له ویوه دهر دهکهوی که ویزهه له بهرامبهه «گولم» دا قهراری نهگرتوه بهلکو له بهر خویوه قسهدهکا و دهردی ئینتیزاری «گولم» دلی پری دهره کردوه. بهلام تا ئیره ویزهه دلنیا نیه و بریاری تهواوی نهداوه که شار جی هیلی و ئهمه له وشهی «ئهلیم»وه دهردهکهوی که پینچ پات بوتهوه له شیعرهکهدا. وشهی ئهلیم ئاویتهی نهوعیک شک و دودلییه. لهوانهیه ئینتیزار ئهه دودلییه زیاتر بکا چونکو ئهگهر له شارپیش دوور بکهویتهوه ئاوردانهوهی پر لهچاوهروانی ههنگاوهکانی کول و شل دهکن. دواتر ویزهه بو ئهوهی خوی و گولهکهی رازی بکا فاکتی جوراوجور دینیتهوه. وهرهز بو گیانی من لهشار و هارههاری ئهوه .....، له روژی چلکنی نهخوش و ..... تهواوی دوودلی ویزهه دهگهریتهوه بو ئینتیزار و ئهمه تاقه هوی هاتنی ئهه پینچ ئهلیمهیه له تهواوی شیعرهکهدا .

ویزهه دیههوی فهزای شیعرهکه بگوری و شهوی تیدا جیگیر بکا. مانگه شهو دهزیته ناو بزهی ، تیشکی خورهتاو بهند دهکری و روژ چلکنه. ههلبهت له بهرامبهه روژی چلکن و چرای نیئوندا ، مانگه شهو ههلهدبژیری. ئهگهر ورد وهبین روژی شار چلکنه و ده بیه هوی وههزی و دهره و کولی دلی ویزهه و تیشکی خورهتاویش به کهمندی دوکلهی مالی دهولههمند دیل کراوه. که وابو ئهوهی که له شاردای ههیه بروژو روناکی راستهقینه نیه. که خور دیل بوو تهبعیهیه که روژپیش چلکن دهبی ، ههر بویهش ویزهه له بهرامبهه ئهمانهدا مانگهشهو تیکهل بزهی دهبی. مانگهشهویش بو ویزهه وهک ئاوی کانیاوی دی بوژینههه و راستهقینهیه و بی خهوش. بهلام چرای نیئون که چاوهکانی شهواره کردوه به پیچهوانههی مانگه شهو، دهبیته مهزههههه گزه له بهرامبهه بزهدا. تیشکی دروینههی شهوارهکری نیئون وهک تیژه بهرد شهپولی قین دهخاته دلی پر له کول. له یهکهوه تا حهوت ویزهه هوی وهرهز بون و رویشتنی باس دهکا واویدهچی که ئهه هویانهی پی ناتهواو بی بویه له ههشتهوه دواي دووهمین ئهلیم، دهست دهکاتهوه به باسی دزیوی شار، که چارده جار هاتوه له شیعرهکهدا. ئههجارهیان باس له چرای نیئون دهکا که به

فیل جیگای خوری گرتوتهوه و چاوی ٽينسانه کانی شهواره کرده . وشه‌ی شهواره له نودا له باشتري شوينی خويدا داندراوه و ته‌واوی ماناکه‌ی خوی ده‌قاوده‌ق ده‌گه‌يینی . ويژر له بهرامبه‌ر ناحه‌زيه‌کانی شارددا ته‌نیا سی جار باسی دی‌ده‌کا له ۱۰،۴ و ۴۱دا که له واندا باسی کانیاو و مانگه‌شه‌و و بناری پر به‌هاری دی ده‌کا له بهرامبه‌ر دهرد و کول و چرای نيئون و تيشکی بيگوناھی خور و کوچه‌ته‌نگه‌کانی شارددا . وشه‌يه‌کی ديکه که به‌رچاوه له شيعره‌که‌دا وشه‌ی مه‌له . حوزوری مه‌ل له شيعردا وه‌بیر هينه‌روه‌ی دار، چل، په‌لک، هه‌لفرين و ٽاسمانه به‌لام له شارددا له جياتی ٽه‌وانه ٽاسن و مناره هه‌يه ، هه‌ر بويه زور ٽاساييه که مه‌لی ٽه‌وين له‌و شاره غه‌واره بيت وه هه‌ر وهک چون بی‌ٽاسمانی و نه‌بونی دار و چل و نه‌بونی مه‌ودای هه‌لفرين و بونی ٽاسن و مناره ده‌بنه هوی غه‌واره بونی مه‌لی ٽه‌وين ، ٽاواش تیل و تان و رایه‌ل ده‌بنه که له‌بچه و مه‌زه‌ری دیلی بو ويژر بويه دوای باس کردنی زوریک له لايه‌نه ناحه‌زه‌کانی شار واويده‌چی که له ۳۰دا برياری ٽاخرين ده‌دا . دروست دوای چواره‌مين «ٽه‌ليم» که پيشتر وتمان ٽاويته‌ی نه‌وعیک دودلی‌يه ، واويده‌چی که ويژر خویشی له‌و ته‌وزيحاته وه‌ره‌ز بویی و هيچ ريگايه‌کی ديکه له به‌ر پي خوی نه‌يینی ، بويه به جدييه‌تيکی تیکه‌لاوی توره‌يي ، ده‌لی «گولم هه‌ريمی زونگ و زه‌ل چلون ده‌بيته جارگول » وه‌ٽه‌وه يانی شتيک که ٽيمکانی قه‌ومانی مه‌حاله و چاوه‌روان نه‌کراوه . ٽه‌وه به‌هيز ترين و ٽاخرين هوی جی هيشتنی شاره چون ٽه‌گر ورد وه‌بين ويژر ٽيشاره به ٽيان و مه‌رگ ده‌کا. جارگولی که‌یلي ٽيان و زونگ و زه‌لی ٽاخندراوی مه‌رگ. له ۳۴ و ۳۵دا ويژر هه‌ول ده‌دا که بهرامبه‌ره‌که‌شی رازی بکا به ، جی هيشتنی شار و وابنوينی که شار هه‌ر بو ٽه‌و ته‌سک و ناخوش نيه و هه‌ر بويه ٽه‌مجاريان بهرامبه‌ره که‌ی به گولم ناو نابا به‌لکو به ٽاسکه جوانه‌که‌م ناوی ده‌با . دياره که ٽاسک ره‌ووک و سرکه و هيچ سنور و ته‌سکيه‌ک ناناسی و جیگاشی ناو شار نيه به‌لکو که‌ژ و کيوو ده‌روه‌ی شاره . له راستی دا ويژر ده‌يه‌ه‌وی بلی که شاری ته‌سک ديکه‌ری توی ٽاسکه و شيایوی جی هيشتنه. لای ويژر دی ره‌مزی ٽيان و بوژانه‌ويه و خوی گوچی تاوی گه‌رمی به‌ر ده‌واری عه‌شيرته و له‌به‌ر ٽه‌و تاوه دا گه‌وره بوه و ليره‌را بومان ده‌رده‌که‌وی که دی حوکمی دايکی هه‌يه بو ويژر و کانیاو و ٽاوه‌که‌يشی به‌ته‌رتيب نه‌قشی مه‌مک و شيريان هه‌يه بو ويژر بويه‌ديه‌وی بگه‌ريته‌وه بو دئ (سه‌ره‌رای ٽه‌وه‌ی که چاوه‌روانی «گولم» هه‌ر ماوه‌ته‌وه‌و به ٽه‌نجام نه‌گه‌يشتوه) و خوی له مردن رزگار بکا و له داره مه‌يتی کوچه‌ته‌نگه‌کانی شار بيته دهر و بچيته‌وه بناری پر به‌هاری دی که له حوکمی باوه‌شی دايکی دايه. به‌و جوره له نيوان روژی چلکن، چرای نيئونی شه‌واره‌که‌ر، کوچه‌ته‌نگه‌کانی شار و تاوی گه‌رمی به‌ر ده‌واره‌که‌ی عه‌شيرته، بناری پر به‌هاری دی و مانگه‌شه‌و دا ، ويژر دوه‌ميان هه‌لده‌بٽيري به‌و جوره شيعری شار هه‌ر وه‌ک وتمان له ٽه‌وه‌لوه به گومان ده‌ست پيده‌کا تا ده‌گاته ۳۰ و ۳۱ (که نه‌وعیک متمانه‌يان تيدا ده‌بيندري) به‌لام له ٽاخردا ديسان گومان دای ده‌گريته‌وه و به‌و گومانه کوتايی به شيعره‌که‌دی.

پرسياره‌کان:

- ۱- چ په‌وه‌نديه‌ک هه‌يه له نيوان ٽاوی کانیاوی دی و «گولم» دا؟
- ۲- ٽايا دلی پر له دهرد و کولی ويژر له گه‌ل ناسکی و بی خه‌وشی گول ناليک نين ؟
- ۳- بوچی دهردی ٽينتيزار به جامی ٽاوی کانیاوی دی چاره‌سه‌ر ده‌کری ؟
- ۴- ٽايا جی هيشتنی شار و گه‌رانه‌وه بو دی نه‌وعیک گه‌راندنه‌وه‌ی زهمان (ٽيرتجاع) نيه بو دواوه ؟

- ۵- آیا له نیوان چاوی شه‌واره بوو به تیشکی چرای نیئون وگزه و مانگه‌شه‌و و بزّه په‌یوه‌ندییه‌ک نابیندري ؟
- ۶- بوچی مه‌ل که نیشانه‌ی سنور به‌زاندن و ئازادیه‌ی له گهل که‌له‌بچه‌هاتوه؟
- ۷- آیا شار جگه له و سفه‌ته ناحه‌زانه‌ی (شاری هاره‌هار، روژی چلکن، تاوویاوی شه‌وره‌مزی ئاسن و مناره، مه‌لی غه‌واره‌ی ئه‌وین و قه‌ناره و که‌مه‌ندی دوکهل و.....) هیچ جوانیه‌کی تیدا نیه که نه‌هیلی ویژه‌ر بگهریته‌وه دی ؟
- ۸- آیا له ۲، ۱، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۳۰، ۳۱، ۳۴، ۳۵ دا نه‌وعیک ته‌زاد نابیندري یان له راستیدا ویژه‌ر نایه‌وی جیاوازیه‌کانی شار و دی وه‌روبخا؟
- ۹- آیا کوتایی ۲۳ ویژه‌ر به‌سه‌ره‌تای ۴۴ ناگه‌ییینی ؟
- ۱۰- آیا ئه‌لیم ئاویته‌ی نه‌وعیک دودلی نیه ؟
- ۱۱- آیا پینج پات بونه‌وه‌ی ئه‌لیم نیشانه‌ی به‌هیز بونی ئه‌و دودلییه نیه ؟
- ۱۲- آیا ۳۱ و ۳۲ حوکمی دوایین بریاریان نیه بو ویژه‌ر؟ آیا باقی شیعره‌که له‌ویوه تا ۳۸ زیادی به‌نه‌زه‌ر ناگات؟

***

چه‌ند سه‌رنجیک له‌سه‌ر نوکته‌ی سیاسی

ئاسو

«ئینسان ئه و بونه وه ره قسه که ره لاساره یه، که ده بوايه له به رانبه ر مردندا چاره سه ریکی بدوزیایه ته وه؛ بویه له سه ره تادا ئاینی دروست کرد و دواتریش پیکه نین»

مه جیدی نه فیسی له لیکولینه وه یه کدا ده رباره ی فه رهه نگی مه رگپه رستی له ئه ده بیاتی ئیراندا « در جستجوی شادی»، شادی و خوشیه ک که له شیعره‌کانی خیامدا خوی حه‌شارداوه، ناو ده‌نی شادی ته‌لخ. چونکه به بوچونی مه جیدی نه فیسی له پشت ئاره‌زوی له‌زه‌ت بردنه‌وه له ژیان و بو ساتیک خو دلخوشکردنی خه‌پام له پال پیاله‌ی مه‌ی‌دا؛ سیبه ری مه‌رگ له پشتی دیره‌کانه وه خوی حه‌شارداوه.

پیکه نین و خودلخوشکردنی ئینسان به قه‌ده ر میژوی نه‌هامه تی و روژره شیبه‌کانی ئینسان دریژن. کاره سات له وه‌دایه، که خوشی و شادی ته مه‌نیان کورته و له ناخی ئینساندا وه کو کاره‌ساته جه رگبره‌کان ره گ‌داناکوتن. کوششی من له م کورته‌نوسینه‌دا؛ گه رانه به دوا‌ی جوریک له شادی و خو دلخوشکردنی خه‌لکی کوردستان، له یه کیک له ناسکترین و پرکاره‌ساتترین روژگاره‌کانی ئه‌مرویدا، له و به شه له کوردستان که «راپه‌رینی» تیا‌کراوه و له شگری داگیرکه‌ری تیا نه‌ماوه. خودلخوشکردنی خه‌لکی کوردستان له م‌نوسینه‌دا به مانای‌ناهه‌نگ و که‌ش و هه‌وای خو دلشادکردن نییه له مه‌راسیمه‌ره‌سمی و جه‌ژنه‌ئاینی و حیزبیه‌کاندا. به لکو‌پیکه‌نینیک که من له م‌نوسینه‌دا به شوینیدا و یلم؛ هه‌لقولای و ناو جه‌رگه‌ی تراجیدیایه که که هه‌موو روژیک به شیک له جگه‌ری خه‌لکی کوردستان ده‌فرینی و خه‌لک له گه‌رمه‌ی توپ‌بارانی سه‌ر‌ماله‌کانی‌اندا له ناخی‌خویانه وه ده‌ری ده‌هینن و به شیوه‌ی گالته و سوکایه‌تی کردن به رابه‌ره‌کانیان ده‌رده‌که‌وی.

هیچ وشه‌یه‌ک له زمانی کوردیدا به‌قه‌ده‌ر وشه‌ی راپه‌رین غه‌دری لی‌نه‌کراوه. ئه‌گه‌ر راپه‌رین مروفیک بوايه و بیتوانی‌بایه‌بیته‌گو؛ ره‌نگه‌به شیوازیک دیفاعیکی له خوی بگردایه و بیوتایه: من بویه هه‌ستامه سه‌رپی؛ تاکو جیاوازیه‌ک له نیوان هه‌ل و مه‌رجی به رله هه‌ستانم و دوا‌ی هه‌ستانم دا هه‌بی.

به‌لام راپه‌رین خوی ئه و حه‌قیقه‌ته‌ساکاره‌ی له‌بیر ده‌چیت، وه‌ک چون هه‌زاران روناکی‌یرانی ناسیونالیست له‌بیران کردووه؛ که کی‌یه رابه‌رایه‌تی ئه و ده‌کات و چ‌ئامانجیکی کومه‌لایه‌تی له پشت هه‌ستان و به ئاگاهینانه‌وه‌ی راپه‌رینه‌وه‌راوه‌ستاوه؟ ئه‌گه‌ر چی چه‌مکی راپه‌رین له تیروانینی زوریک له روژنامه‌کانی ده‌ره‌وه‌دا له خه‌رمانیه‌کی موقه‌ده‌س ده‌گیریت و به خالی وه رچه‌رخانی دوو میژو‌یان دوو دنیای نوی‌چاوی لی‌ده‌کریت، به‌لام ئه‌مه‌هیچ له و راستیه‌ساکاره‌ناگوریت که بپرسیت: ئایا راپه‌رین چ‌ئالوگوریکی سیاسی، کومه‌لایه‌تی، ئابوری، له کومه‌لگای کوردستاندا پیک ده‌هینیت؟

وه‌لامی ئه‌م‌پرسیاره، ئه‌گه‌ر بو زوریک له روناکی‌یرانی له چه‌شنی روژنامه‌ی هه‌تاو نه‌دراوه‌ته‌وه و هه‌موو ستراتیژی روژنامه‌که له گیانبه‌به‌ردا‌کردنه‌وه‌ی ده‌سه‌لاته که لاکخوره‌کانی سه‌ر جه‌سته‌ی راپه‌ریندا کورت ده‌کریته‌وه. ئه‌وا بو خه‌لکه‌ره‌شه‌که‌ی کوردستان ته‌نها یه‌ک وه‌لام‌ئا‌ماده‌یه.

راپه‌رین روپوشه‌کانی ده‌سه‌لات ده‌گوری. راپه‌رین ده‌سه‌لات له ده‌ستی ناسیونالیزمی عه‌ره‌به‌ده‌رده‌هینیت و ده‌یخاته ده‌ستی ناسیونالیزمی کورد. جا ژماره‌ی قوربانیه‌کان چه‌نده‌دریژتر بیت و چه‌نده‌هه‌ستی پاکی ئینسانه‌کان به نیازی ئال و گوری هه‌ل و مه‌رجی به راپه‌رین بزوینه‌ری ئه‌م‌پروسه‌یه‌بووبی، ئه‌وه‌ناتوانری ئه و حه‌قیقه‌ته‌فه‌راموش‌بکری؛

که راپه ریوان ده سه لاتیان له ده سستی دیکتاتوریک سه نده وه و خستیانه ده سستی چه ندین دیکتاتوری تر. له م نیوه دا چه وساندنه وه نه ک نال و گوری به سه ردا نه هات، به لکو روخساره که ی هینده شه فاف بویه وه، که ئیتر په ندی له چه شنی (گورگی خومالی گوشتم بخوات، ئیسقانم ناشکینی) ناتوانی له به رانبه ر سیناریوی ئیسقان شکاندنی هه زاران ئینسان و لوت و گوی برینی هه زاران له دیله کانی جه نگدا له شه ره کانی ناوخوا، نه کریته تفیک و ناوچاوی په ند و داهینه رانی په نده که شی پی سواخ نه دریت.

تیروانینی من بو راپه رین له و گوشه نیگایه وه سه رچاوه ده گریت، که راپه رین ده کرا و ده توانرا بازنه ی شادی و حورمه تی ئینسانی تیادا فراوان بکرایه ته وه، که ئینسان ناچاره کریت له جه رگه ی تراژیدیاکه ی خویدا، به شوین شادیه کی ساته وه خته وه بیت.

ئه مرو خه لکی کوردستان روژانه ده ست وپه نجه له گه ل هه ل و مه رجیکدا نه رمده که ن، که راسته وخو رویه روی حاکمانی نوی کورد ده بیته وه. من لیسه دا ناچمه سه ر لیستی دریژی ئه و ناره زایه تییه روژانه یه ی که له بزوتنه وه ی دانی کری و نازوقه و کوشتنی ئافره تان و راوه ستان له دژی کونه په رستی ئیسلامی و... هتد به رجه سته ده بیته وه. به لکو قسه م له سه ر جوریکی تر له ناره زایه تییه، که خاوه نی بزوتنه وه یه کی به رینی کومه لایه تییه و که چی هیچ که س له نازیاسیونه کانی دیارنین. په یامه که ی کونج به کونجی ماله کانی کوردستان ده گه ریت و خاوه نی روژنامه ی خوی نییه.

من لیسه دا قسه له سه ر ناره زایه تی نوکته ی سیاسی خه لکی کوردستان ده که م. ئه دواردو گالیانو نوسه ری به ناو بانگی ئوروگوا ی له وتاریکی دا ده رباره ی بزوتنه وه ی چپا پاسی مه کسیک ناواهی ئه م بزوتنه وه یه ده ناسینی: کومه لیکی ماسک کردون، که خوازیارن ماسکه کانی ده سه لات دابمالن. ئایا خه لکه بی ماسکه که ی کوردستان به ده م و چاوی روت و چاوی تیژیانه وه به چ شیوازیک ماسکه کان له روی ده سه لات داده مالن؟

نوکنه چییه؟

ئه م پرسیاره گه لیک وه لام هه لده گریت. به لام من پیم باشه که پیناسه که ی نوسه ری قسه خوشی مه جه ری جورج ماکس دوپات بکه مه وه. که وه لامه که ی هه ر به شیوه ی نوکته به ک دارشتووه.

جورج ماکس ده نوسی: کابرایه کی به ته مه نی جوله که، که چاوه کانی له مندالیه وه کویر بون، له کچیکی گه نج ده پرسی که سیفاتی ماست چییه؟

کچه که به سه رسورمانه وه وه لام ده داته وه و ده لی: ماست؟

— به لی ماست. تو ده زانی من کویرم و نازانم ماست چ ره نگه؟

+ ماست سپی یه.

— ئاخر من نازانم سپی چییه؟

+ زور ئاسانه قاز سپییه.

— به لام من قازم نه بینیه!

+ قاز سه ری چه ماوه یه.

— چه ماوه یانی چی؟

کچه که بالی راستی به رزده کاته وه و به مه چه کی شیوازی سه ری قازه که ده رده هینی و پاشان ده لی:

— ده ست له ده ستم بده و هه ستي پي بکه! ده بينی چه ماوه يه.

کابرای پیره بو چه ندین جار ده ست له مه چه کی کچه که ده دات و به کامه رانیه وه ده لی:

+ سوپاس بو خوا ئیستا زانیم ماست چیه؟

جورج ماکس ده نوسی: ره خنه گران و فه یله سوفان و زانایانی ده روون ناسی وه کو ئه و کچه گه نجه وان. زور نهینی گرنگمان ده رباره ی نوکته بو ناشکراده که ن، به لام پیمان نالین نوکته چی یه؟ نیمه ده رباره ی نوکته هه ر به قه ده ر ئه و پیاوه پیره شاره زایمان هه یه که ئه و ده رباره ی ماست هه یه تی — مه چه کی چه ماوه ی کچیک_ (هکذا یسخر المصریون من حکامهم. عادل حموده. ص ۸۶ .

نازادیه سیاسیه کان و مافه دیموکراتیه کان هه موو کات وه ک دوو ته واوکه ری یه ک بو ناستی بلاوی نوکته ی سیاسی له به ر چاو ده گیریت. یان به زمانیکی تر: نه بونی نازادی سیاسی و بی به شکردنی خه لک له مافه دیموکراتیکه کان ده بیته هوی ته قینه وه ی شه پولیک له نوکته ی سیاسی، که تیایدا ده سه لاتی سیاسی تا ناستی قه ده غه ترین قه ده غه کانی ده گریته وه. به لام نوکته ی سیاسی و ناستی بلاوی ئه و له سه رتاسه ری دنیا دا ئه م هاوکیشه هه لده گیریته وه و بوچونیکي تر ده خاته به رده م بلاوبونی نوکته ی سیاسی. به نمونه له ئه وروپای دیموکراتدا، ئینسان توشی راوانان و سزادانی لاشه یی ناییت وه ک له جیهانی سی دا، ئه گه ر چی نازادیه سیاسیه کانی ئه وروپاش له لایه ن هه زاران توری ده ستگا کانی جاسوسی و ناسایشه وه له ژیر کونترولدان، به لام نوکته ی سیاسی دریژه به ژیانی خوی ده دات و په یامه ره خنه گرانه که ی خوی له ده ست نه داوه. ئه ویش له به ر ئه وه ی که نوکته ی سیاسی پوخته ی تیروانینی خه لکه له ده سه لات. فاکسیکی ناره زایه تیه و خه لک له ریگه یه وه ده سه لات له که م و کوریه کانی ناگادارده که نه وه و خوازبازی گورانکارین.

* له به رده م کوشکی سپی ئه مریکادا که سیک هاوارده کات: سه روکی ئه مریکا گه مژه و نه زانه، . دادگا دوو سال زیندانی بو ده بریته وه؛ چونکه یه کییک له نهینی کانی ده وله تی ئه مریکای ناشکرکردوه.

نوکته ی سیاسی دیارده یه کی جیهانیه و که مترین شوناسی نه ته وه یی ده گریته خو. ئه و نوکتانه ی بو هیتله ر و موسولینی و تراون، به هه مان شیوه و به که میک ده ستکارییه وه له عیراقتا دوباره کراونه ته وه.

* روژیک خروشوف له گه ل کومه لیک میوانی بیانیدا ده چن بو راو. کاتیک پولیک مراوی به سه ریاندایه فری و خروشوف ته قه یان لی ده کات، نایان پیکي.

یه کییک له پیاوانی ناسایشی روسی له به رانبه ر میوانه کاندایه هاوارده کات: ئه وه بو ماوه ی ۲۰ ساله من له گه ل ئه م پیاوه دا ده چم بو راو، به لام تانیستا نه مبینیوه مراویه ک کوژرابیت و که چی بفریت.

* له یه کییک له سه ربازاگانای عیراقتا، ئه فسه ریک له سه ربازه کان ده پرسیت: چی ده فریت؟

هه ربه که و وه لامیک ده داته وه که راستیشه. به لام یه کییک له سه ربازه کان ده لی: فیل

— گه مژه فیل چون ده فری؟

+ دوینی سه روکی فه رمانده له وتاریکی ته له فیزیونیدا وتی.

— راسته، راسته، به لام زو ربه رز ناییته وه. ره نگه مه تریک یان مه تر و نیویک بفری. به لام ئه ویش فرینه.

* روژنامه یه کی فه ره نسلی له وتاریکدا نویسیوی: نیوه ی ئه ندامانی په رله مانی فه ره نسا دزن.

په رله مان به نامه داوا له روژنامه که ده کات که هه واله که به درو بخاته وه و داوای لیبوردن بکات. روژی داویی هه مان روژنامه ده نوسیت: دوینی له هه والیکدا رامانگه یاند که نیوه ی ئه ندامانی په رله مان دزن؛ ئه مرو هه واله که راست ده که ینه وه و راده گه ینین: که نیوه که ی تری ئه ندامانی په رله مان دز نین.

ئه م نوکته یه ی دواپی هیچ فه ره نسی نییه، ئه گه رچی نوکته که بو یه که مین جاریش له فه ره نسا دا هه لبه سترایی. چونکه هاوالاتی هه ر ولاتیک به ئاسانی ده توانی لیستیک له ناوی دزه کانی په رله مان له په رله مانه کانی خویاندا بژمیریت. به لام ئه وه ی جیبی سه رنجه بو گوگیریکی کورد توزیک نیگه رانی به دوا ی خویدا ده هینی. بو خه لکی کورد که سه رده میک حوکمه ته که یان ساوا بوو، په رله مانیکیان هه بوو، وه له ئیستاشدا خاوه نی دوو په رله مانن، جوریک له گومان دروست ده کات و ره نکه به خیلی به په رله مانه کانی ئه وروپا بخوازن، چونکه نیوه له په رله مانی کوردیدا پر به پیستی دزه کانی ناو په رله مان نین و ده کری ژماره که ۴/۴ بیت.

نوکته له ده رونی کومه لگادا له دایک ده بیت و کاریگه ری گورانکاریه کانی کومه لگا به خویه وه هه لده گریته. له نیوان پراکتیکی شورشگیرانه ی ئینسان و ده سه لاتدا وه نوکته ی سیاسیدا په یوه ندیه کی نه پساوه هه یه. تا ئه و کاته ی ئینسان ده سته وه ستانه له به رانه ر گورینی واقیعدا، ئه وه نوکته ی سیاسی به شیوازه گالته جاریه که ی خوی رقی کومه لانی خه لک ده رده بریت. به لام له و کاتانه دا که ئینسان به هه ر شیوازییک ده سه لات ده خاته ژیرپرسیاره وه و خوازیاری گورانه، ئیتر ئه و کاته نوکته، ده می گالته جاری کردنی خوی به ده سه لات ده به ستیت و ریگا بو پراکتیکی شورشگیرانه چولده کات تا کو سه رچاوه کانی سوکایه تی کردن به جه ماوه ر بینه برکات.

بو سه لماندنی ئه م راستیه، ده ستیشانکردنی چه ند لاپه ره یه کی میژوی نویی سیاسی کوردستان پیویسته. له کوتایی هه شتاکاندا (۱۹۸۷-۱۹۸۸) ژماره ی سه ربازانی هه لاتو له کوردستاندا خوی ده دا له دوسه ده زار سه رباز. رژیم ی به عس به نیازی (خراب که لک لیوه رنه گرتنی ئه م سه ربازانه) له لایه ن هیزه چه کداره کانی ناسیونالیزمی کورده وه؛ بریاری لی بوردنی گشتی بو هه موو سه ربازه هه لاتوو ده کاند ده رکرد و هه مویانی هینایه وه به رده ستی خوی. ئه و بریاره ی که سه ربازانی هه لهاتوی کوردی پی تسریح_ئازاد_کرا له کردنی خزمه تی سه ربازی یه بریاره کانی ۷۳۶ و ۷۳۷ ناسرابون. به لام حوکومه تی به عس، پاش ئه وه ی که سه ربازه کانی هینایه وه ژیر کونترولی خوی، هه رخیرا له بریاره کانی په شیمان بویه وه و هه ر هه مویانی کرده وه به سه رباز. بو یه که مین جار باوک و کور پیکه وه جلی سه ربازیان له به رکرد.

هیچ سه رده میک وه کو ئه م چه ند سه له بازاری نوکته ی سیاسی گه رم نه بوو. له لایه ک به رهه لستی چه کدارانه ی هیزی پیشمه رگه به ته واوه تی شکستی هینا و، به قسه ی سکرتری یه کیتی نیشتمانی کوردستان: سه دام وه کو طاوس باله کانی خوی فشد ده کرده وه و به ئاره زووی خوی به کوردستاندا گه شتی ده کرد؛ له لایه کی تریش بی هیوایی و بی ئه لته رناتیفی سیاسی، ده رگای له سه ر ناره زایه تیه ک که به نوکته ی سیاسی ناو ده بریت خسته سه ر پشت.

* ئه وه چییه، له هه موو مالیکدا هه یه و بوتله غاز نییه،

ره نگی سه وزه و سلق نییه،

سالی جاریک ده گیریت و زیراب نییه،

فه رده یه ک ناو ساجی پی یه و ره مه زان نییه

.....؟

* چه وت سه د و سی و شه شیک (سه ربازییک) له ناصریه سه ربازی ده کات. پاش ئه وه ی موله ت وه رده گریته و ده گه ریته وه بو شاره که ی خوی، له کاتی ته واو بونی موله ته که یدا، سه ربازگاکه ی خوی نادوزیته وه. چونکه گوپزراوه ته وه بو شوینیکی تر. پاش چه ند مانگان سه ربازگاکه ی ده دوزیته وه و ئه فسه ره که ی لیبی ده پرسیت

— وین چنت؟ واتا له کوی بویت؟

+ قسه ی قور؛ وین چنت؟ کوره کابرا گم بوم، گم (واتا ون بوم، ون)

خه لکی کوردستان ده یانویست له ریگای نوکته کانیا نه وه چ په یامیک به گوی ده سه لاتدا بده ن؟

بوچی ئاوا بی به زه بیانه کور و باوک و خوشه ویسته کانی خویان ده خسته به ر پلاری سوک و ناشیرین؟

ئایا مه به ستیا ئه وه بوو به کوره کانیان بلین: سه ربازی مه که ن!

ره نگه وایی. به لام مه به ستی سه ره کی ئه وان ئه وه بو؛ که له ریگای که سوکاره کانیانه وه سوکایه تی به ده سه لاتیک بکه ن که سه رچاوه ی ئه وه هه موو روژ ره شی و سوکایه تی کردنه یه به ئینسان.

به بروای من، ئه گه ره هونه ری کاریکاتیر له ژیر ده سه لاتی به عسدا نه یوانی بی گه شه بکات و له دایک بیت؛ به هوی نه بونی ئازادی چاپ و بلاوکردنه وه له روژنامه کاندا، ئه وه نوکته ی سیاسی کاری کاریکاتیری گرتبویه وه و به بی قه له مو کاغه ز، په یامه که ی خوی به دورترین جیگا ده گه یاند.

***

کاتیک تراژیدیا خه ست ده بیته وه و له فرمیسک و غه م به و لاوه ئاسویه کی تر به دی ناکری، یان به زمانیکی تر؛ کاتیک تراژیدیا له قه باره ی ئاسایی خوی تی ده په ریت، ئه وا هاوکیشه که قه لپ ده بیته وه و ده بیته کومیدیا.

ئایا زانستی سایکولوجی ده رباره ی ئه وه ده ربرینه ی سه ره وه چیمان پی ده لیت؟

لای فروید: (ئه و شله ژانانه ی توشی ده بین سه رچاوه که ی ده گه ریته وه بو کبت. به شی خواره وه ی میشک کونترولی به سه ره به شی سه ره وه ی میشکدا هه یه. واتا غه ریزه ی ئینسان کونترولی به سه ره عه قلی ئینساندا هه یه.

هه ره بویه ش کاتیک نوکته ده که یین: (ده گه ریینه وه بو سه رده می مندالی، ده گه ریینه وه بو سالانی پاکی و بیگه ردی و یاری. له ده سه لاتی گه وره کان هه لدیین و خومان و له و وزه کبت کراوه رزگارد هه یین.) — کیف یسخر المصریون من حکامهم. عادل حموده. ص ۶۲.

به لام ئه و زانایانه ی دوا ی فروید هاتن، رونکردنه وه یه کی فراوانتر ده خه نه به ره ده ست: (نوکته هه ولدانیکه بو پیکهینانه وه ی هاوسه نگیه ک له ده رونه شپرز هه کاندا.... نوکته جوریکه له «ئه نته بایوتیک» له دژی کاره ساته کان، له کاتی خویدا دیت و واما لی ده کات که به رهه لستی ئه و ریژه زیاده ی تراژیدیا که بکه یین.....) — هه مان سه رچاوه ی پیشو. هه ربویه ش کاریکی نا ئاسایی نیه، کاتیک خه لک له کوری ماته مینیه کاندا به ساده ترین شت پیکه نین ده یگریت.

* له گه رمه ی کوچ و ئاواره یی خه لکی کوردستاندا، ئاواره یی ناوچه کانی هه ولیر و دهوک به ره و سنوری تورکیا و سوریا کوچ ده که ن. کاتیک هه ندیکیان ده گه نه سه ره سنوری سوریا، سه ربازانی ئاسایشی سوریا له ویه ری ئاوه که وه داویان لیده که ن:

— پیمان بلین! ئیوه «اسد» تان خوش ده وی؟ مه به ست سه روکی سوریا یه و مانای شیره.

ئاواره ی لیکه و ماوه میان به یه کده نگ هاوارده که ن:

+ ئیمه هه موو حه یواناتیکیان خوش ده ویت.

نوکنه ی سیاسی له نیوان صدام و حاکمانی نوبی کورددا:

ئایا نوکنه ی سیاسی له مروی کوردستانی « ئازاد» ی ژیر ده سه لاتی کوردا چونه؟

جیگورکی پیکردنی ده سه لاتی سیاسی له نیوان رابه رانی قه ومی عه ره ب و کوردا چ ئالوگوریک له نوکنه کانی خه لکی کوردستاندا پیک ده هینیت؟

* جیاوازی نیوان پیشمه رگه و که و چیه له کاتیکدا که هه ردوکیان عاشقی چیان؟

– که و له شاخ نازاده و که دیته شار زیندان ده کری.
به لام پیشمه رگه له شاخ نازاده و که دیته شار خه لکی شار زیندان ده کات.

* له شه ری روژانه ی هیزه کانی ناسیونالیزمی کوردا له گه ل هاوالتیاندا که زیاتر له به رانبه ر عه ره بانچییه کاندا به رپا ده کرا و تا نیستاش هیچ دانوسانیک له نیوان عه ره بانچی و سه رانی کوردا مورنه کراوه. روژنامه ی برابیه تی ده رباره ی هه مان گیروگرفت نوسی بوی:

– کیشه ی عه ره بانه کان له هه ولیردا هیشتا چاره سه ر نه کراوه.
خه لک ده پرسى: نه ی بو ده لین هیچ خالیکی هاوبه ش له نیوان ی. ن. ک. و پارتی دانییه؟
چونکه له شاری سلیمانیش یه کیتی به هه مان شیوه ده رگیری کیشه ی عه ره بانه کانه.

* له سه ر قولی مه سعود بارزانی به شیوه ی کوتین نه م دیره نوسراوه: که رکوک دلی کوردستانه.
کاتیک لیبی ده پرسن: بوچی نه و شیعاره نوسراوه؟
+ تاکو هه میشه له یادم بی که به راستی که رکوک دلی کوردستانه.
– نه ی نه گه ر که رکوک رزگارکرا؟
نه و کات قولم ده برم.

* نه گه ر جارا له کوبونه وه کانی سه رکردایه تی یه کیتی نیشتمانی کوردستاندا، جه لال طاله بانی توره ببوایه و بیوتایه:
گویخون!

نه وا هیچ نه بی چه ند ده نگیگ له ژیر لیوه وه ده یان ووت: قوربان بوچی؟
به لام نه گه ر نه مرو طاله بانی بلی: گویخون!
نه وا سه رکردایه تی به یه ک ده نگ و به شیوه ی کورالیک هه موو ده لین: قوربان چه ند بخوین؟

له به رده م نوکته ی سیاسیدا هیچ شتیک پیروز نییه. دین، سیکس ته واوی نه و بابته تانه ی که له کومه لگادا موری تابویان لیدراوه، له به رانبه ر نوکته دا ده رگاکانیان ناواله یه.

* له سه کوبونه وه ی یه کیک له مه سئولینی حیزبه کوردیه کاندا له گه ل کومه لیک ی زور له خه لکیدا، تریکی لی به رده بیته وه. بیده نگی بال به سه ر کومه له که دا ده کیشی. کاک ی مه سئول زور به توره بی ده لی: نه وه چ نامه ردیک بوو؟

که س وه لام ناداته وه. پاشان توره بونه که ی تا ئاستی هه ره شه ی گیانی دریژه پیده دات: نه گه ر پیم نه لین کییه، کاریکی خراپتان له گه ل ده که م.
خه لکه که هه موو به یه ک ده نگ ده لین: قوربان هه موومان بوین.

* له به رانبه ر هه ر ناره زایه تیه کی خه لکی کوردستاندا؛ ساوابونی حوکمه ته که مان ده کریته به لگه یه کی حاشاهه لنه گر.
کابرایه ک ده لی: کوره نه م حوکمه ته ساوایه ئاوامان پیده کات. جاخو نه گه ر پیی بگرتایه و « بالق » ببوایه، نه وه گومانم نیه هه مومانی ده گا.

دوا وشه:

ئامانجی من له م نوسینه، کوکردنه وه ی نه و نوکته سیاسیه نین که له م چه ند ساله ی رابوردودا، له سه رزاری خه لکی

کوردستان، چاویان به دنیا پشکو تووه. به لکو له راستیدا گه رانه به شوین جیگاو ریگای ده سه لاتی نویی ئه مرو له کوردستاندا، له چاوی ساده ترین خه لکه کانی کوردستانه وه. چونکه له پشت هه ر زه رده خه نه یه کی نوکته کانه وه، تیروانینیکی ساده تر، به لام ریالیستی تر بو نازادی، شیوازی ده سه لات، خواستی ئینسانی خوی حه شارداوه. هه ر بویه ش جی گورکی یه ک له نیوانی پاله وانی نوکته سیاسییه کانی چه ند سالی له مه و به ردا و گورانیا به سه رانی نویی کورد، دیارده یه کی هه روا ناسان و یه ک روژه نه بووه. ئه فسانه ی بورژوا ناسیونالیستی کورد و خه ونی ئه و بو نازادی کومه لانی خه لکی کوردستان، ئه مرو دیوه زمه یه که و له سه ر خه ونی به دیهینانی ژیانیکی باشتردا چوکی داداوه. داخو که ی خه لکی کوردستان له بری سوکایه تی و له پشته وه ده نگ هه لبرین به رانه ر ده سه لاتدارانی نوی، ده جولین و کوتایی به سه رچاوه ی سوکایه تی کردن به ئینسان ده هینن؟

***

سیه کانی یاس

فایق عبدالملہی

لہ وانہ یہ تامی ژیان
لہ ساقہ یی ریواس دابی.
بونہ لہ سیه کانی
یاس دا،
رہ نگہ لہ کراسه که ی
پہ لکه ره نگینه بی،
شوینی لہ گوزہ رگای
هه ناسه کاندای بی و
هاوته مه نی
بزه بی.
لہ وانہ یہ تامی مه رگ
لہ بن ؟؟؟ نا
تام و بون،
رہ نگ، شوین و
ته مه نی مه رگ
هیشتاش
نہینی هاوبه شی
ئینسانه کانی جیهانه!

***

منی نوی

ئاسو

ناو: ٦٨٠٨ _ ٦٤٠٦١٨

ژماره ی مال: ١٨٤

ژماره ی گه ره ک: ٤٣٦ ٣٥

ژماره ی ته له فون: ٢٨٨٣٦٦ _ ٠٣١

ژماره ی ته له فونی سه رکار: ٨٠٨٥٨٠ _ ٠٣١

کودی ده رگای کارخانه: ٩٨٠٩

کودی ده رگای مال: ١٣١٤

ژماره ی شوناس: ١١٢٥٤٧٨٩٦٥

ژماره ی بانک: ٠١٢٤٥٨٩٦٣

کودی ژوری جل شتن: ١٨١٦

ژماره ی پاسی هاتوچو: ٩٤، ١٨٤، ٨٥

دوای دوانزه ی شه و: ٩٢، ٨٣

کاتی خه وتن: ٢٢

کاتی هه ستان: ٦:٣٠

کاتی کار: ٨

کاتی یه کترینین له گه ل شیعرا: ؟

کاتی پشوو: له ناو ئاپوره ی باریکدا و

سه رخوشیکی ریگای ماله وه لی ونبوو.

کاتی

کا

.

.

تاسه

ریبوار

سه رچاوه: گورانی یه کی سویدی

پیشکه شه به گولان که به بیانوکه ی گیانی کرد به به ر گورانی یه که دا.

دوو مراوی

له ئاویک دا مه له وانن

خه م له نیو ده ریای دلم دا مه له وانه

....

... ..

دو بالنده

له ئاسمانا بال وه شینن

خه م له ئاسمانی دلم دا بال وه شینه

....

... ..

که ست دیوه بفری بی بال؟

که ست دیوه

بی به له م بدا له ده ریا؟

که ست دیوه

به بی فرمیسک

جیا بیته وه له خوشه ویست؟

...

.... ..

من ئه توانم بفرم بی بال

ئه توانم

به بی به له م خوم بده م به سینه ی ده ریادا

به لام چبکه م

قه د نه متوانی

به بی فرمیسک جیا بمه وه له خوشه ویست!

***

دهنگ بريژه به سهر بي دهنگيما

ريياز مهحموود، سليمانى،

له گهره كه نهخوش و ناشناكانى كار، ههوالى مالمات پرسىبوو
ببووره... من، ئىستا وام له ناو كونهماله كهى ترمان
كه خانوويه كه ... لهولاتر، بهو ناونيشانهى:
نه په نجه ريه كى ههيه، ليوهى بروانته جوانى و
نه دهره گايهك - فهرمووى زينده گى ليوه بكات بو ژووره وه...
كه، خانوويه كه... له شيوهى غوربهت
له بيكاريم به كرى گرتووه و
دهورانىك حوزنشم (پيشه كى) داوه.

ههر هيندهى ژانى له بارچوونى هيواريك،
له ژوورى تهنگ و تارى ته نهايى و بى دهره تانى...
له محه يهك له گريان بهس بوو
پيناسهى ئهم سهردهمه حالى بين؛
كه، تا بهرپيى تووره يمان كاره سات چاوساغى بوو...
بويه له ناو ئهم گه شته دا، چيتر بو گه شت ياريك مه گرى
خه زان... گه لا به گه لاي زه مهنى لى هه لوهراندووه
گه ر له قاچى خوت دانه به زى، دهستى بگره و
برونه مهوسيميكه وه:

ئيملاى عيشق و حونجهى پيكه نين و
رهسمى ژياريكى ترى له گه ل دا بكه!
چيتر به ديار خوله ميشى ته مهنى يه وه

رامه مینه له دامرکانه وهی به رانه ت
که ئەم زه مانه خوی،
ری گوزهری ساتیک میهره بانی نیه...
که، له تیک نان ئەو خواوهنده نه بوو
دهستمان نه یگاتی، گەر بو ئەوه نه بووایه:
من – به داخی حه سانه وهی ژیرسیبه ری گوله گه نمیکه وه بمرم و
تو – بو سفره رازاوه کان، داو و ده رمانیکی نایاب بیت!
ده سا که ئەم تاریکی یه،
هه موو به ها ره نگاله بی یه کان هه لده لووشی و
به سه ر چاوه کانمانا ره هیله ی خه و ده بارینی...
چیترا، رامه مینه و
مشتی ره نگ بریزه به سه ر بی ره نگیمه.
له شه پولی ئەو ره نگانه ی... ته نیا روحیکی ته زیو
ده توانی خوی له به ردا گه رم کاته وه!
بو له مه ولاش،
به روکی هه یچ شه قامیکی تر مه گره،
بتهینیته وه سه ر من...
مادامه کی راسته ری یه ک هه یه و
پیویسته پیایدا بروین...
له ئیستاشه وه،
له گوشه ی و که لینی هه یچ شه وگاریکا لیم مه گه ری
که من له عه سریکی سارد و دلره قی وه ک ئیمرو
هه ر یه که م جار سه ر په نایه کم نه بوو
تیایدا چاوه ریت بم!
ده سا چیترا – دامه مینه و

تا شك ده بهی، دهنگ بریژه به سهر بی دهنگیما...
لهو دهنگه ی هیشتا نه بوته موسیقایه کی سپله
بو مارشی کالته و گه پی،
نم قه شمه رخانه بوغزاوی یه و ... هاروهاجه!
لهو دهنگه ی... سهره تا،
جوگه له ی بزه فینک و ره هاکان
له ته متوومانی دله وه دینیته جی فه راموشی لیوه کانم
لهو دهنگه ی ئاوازی نه شمیلانه ترین ریگا و
سروه ی روو خوشترین گولزاری میزاجه!

***

چلوورہی رہش

ب. سولین

پوشو گیان، توش حہ زت بوو تہ سپی تاسہ ت بہ چوار نالہ... لہ سہ ر خاک و خولی کام تہ ستیرہ دوورہ سہ رسمی بدایہ!
تا کورژنت لہ و بیدہ نگیبہ کوشندہ یہ دا... گویی شہ وی یہ لدای کہ ر بکردایہ کہ بالندہ ی خور تہ ریوی تہ وہ.
تا رہ نگہ زیویہ کہ ی خور... بو دواجار داسہ کنایہ تہ وہ و ثوقرہ ی لہ ہیلانہ ی دلہ بیگہ رده کہ ی تودا بگرتایہ.
توش حہ زت بوو... ہہ لمی حہ زہ کانت لہ ٹاسمانی بہ شہ ختہ بووی تہ مرودا بہ چلورہ نہ بونایہ و دہ ستیان لہ ملی تہ و
ہہ ورہ پرچ سپیانہ بکردایہ؛ کہ دوا مہ نزلیان دلی سپی مہ سیح و بارہ گای خوایہ! توش حہ زت بوو...
رامان و خوزگہ ی ناموکرآت بہ سہر شہ قامی روژنامہ و کارخانہ کانہ وہ بواری لینہ تہ نرایہ و؛ بہ دہ ستہ پارچہ یی
نہ بونایہ تہ سہ راب. بہ لام چ دہ لیی؟
بہ تہ نیابالی لہ سوچیکی تہ م گہ ردونہ جہ نجالہ دا توردراوی، لہ ٹاوینہ ی زہ مہ نیکی گومان لیکراودا... رووہ
تہ رخہ وانیہ کہ ت بہ ژموردہ یہ. لہ و دہ مہ دا بہ ختیش نہ ورہ سیکہ سیاچارہ یی خوت ٹاسا لہ لہ پی دہ ستہ زبرہ کانتا...
کہ وہ بووی تہ م بہ ستہ لہ ک و سہ رماوسولہ سہ رده مہ یہ!
پوشو گیان...

لہ م رہ ہیلہ ی سہ رگہ ردانیہ دا؛ کی دہ رگا لہ حہ زی تو ٹاوہ لا دہ کات خودی خوت نہ بی؟
کی گوی شل دہ کات بو پرسہ ی ہہ ناسہ ت
گوی نغروبوی گہ رمہ شینی خوت نہ بی؟
لہ م تیاتروخانہ دا... کی لہ بہ ر ناوگہ لی دہ پیہ رژیته فہ رہہ نگہ پرکہ سہ ری تو؛ چاوی وہ نہ وزلیبراوی خوت نہ بی!
ٹاگام لییہ... غہ مہ کانت لہ بہ ہاری تہ مہ نتا چہ کہ رہ یان کردوہ و لہ خانہ کانی لہ شہ کفت بووہ کہ تا؛ شین بوون و
شنہ یانہ ہیند ہوگرت بوون، ہیند ہوگریان بوویت
بہ پیوہ... ہہ لکورمانا... نوستنیش دا جیت ناہیلن
لہ پہ سا بہ پشتی توی زہ بوندا ہہ لدہ زنن
دہ میک دوپشک ٹاسا سوی بہ دلت دہ گہ یینن
دہ میک سمورہ ٹاسا ختوکہ ت دہ دہ ن، لہ سہ ر سنگت ہہ لدہ قونن.
ٹاگام لییہ...

بہ دہ ستیک گہ رہ کتہ نہ ورہ سی چاوہ روانیت، لہ بہ ر دہ ریای چاوہ کانتا فیری ہہ لفرین بکہ یتہ وہ
بہ دہ ستہ کہ ی دیشٹ چلورہ ی روح توند گرتوہ و بہ شپرزہ بیہ وہ
ہاوار دہ کہ ی: چلورہ یہ... چلورہ!
یہ للا چلورہ ی سہ وز... چلورہ ی رہ ش
چلورہ ی سوور... رہ ش
چلورہ ی زہ رد... رہ ش
چلورہ ی سپی رہ ش
چلورہ ی رہ ش... چلورہ ی رہ ش
رولہ تو چلورہ ی رہ شیشٹ لہ تہ رموزی ہہ ناوتایہ

نه دی... گه ر به دغه سالی نه و ره شه نه بایه، تو چون واده بویت؟!
نای چه ند سه یر و نه تنیکه یه؛ خه لکی چلوره ی ره شیان لات خواردو وه
که چی تا ئیستا نه یان دیوه؛ چه ندی سه یره؟!

ترس له خوتی پیچاویت و دله کوتییی نه وه ی نه بادا ده غیله ی چنگت خالی بی!
گه ر وایت موصیبه ته. نه م زستانه توشه چنگ له سه رشان به ریویه یه و تویشه به ره ی ده وی. گویسوانه که ش وه کی
شه رواله دراوه که ت پینه و په روی ده وی... ده نا دلویه ی بی چاووروش، وه ک روزنامه نوس لافت به سه ردا لیده دا...
جه نجات ده کا؛ باج و سه رانه ی خوی ده وی
گه روانه بی له ناو چنگیا ده بیته چلوره
چلوره ی ره ش!!

***

ده ی منالانی په پوله چلوره ی روحم بکرن! قه ده ر... پیره میردی کونه سال؛ نه و مشته ی تا ئیستا ولات نه کردووه بو
که س

له سه ر په نجه ره ی روحی من بیکه ره وه!
له نیوه ندی ده ستی غه ریبه پیره میرد و منالانا دوش دامای
له نیوه ندی نه و « بوون و نه بوونه دا» خه یال
بو یاری و مه زاته کانی منالیتیته ده بردیوه...
(عاسه بیجه رینه... مشکه بیقرتینه)
نه وه تانی چلوره کان وه ک ته مه نی خیرنه دیوی خوت
له نیو قامکه کانتا ده تویته وه.

نه جاریک نه دووان؛ وه کو ترپه ی دلت تک تک داده چورین
وه کی خوت هانا بو قاپی هیچ ده رباریک نابه ن... پیلاوه هه لته قیوه کانی خوت ده لیسنه وه. نه و چلوره ره شانه ی له بن
هه نگلت بوون... نه میستا تنوکه کانی چه ند ته رمیکن و له مه زارگه ی پیلاوه کانتا، سه رگوزشته ی ژیانیان بو یه کدی
ده گیرنه وه. توش وه کی نه وان له به ر پیی عه زیه کانی سه ده ی بیستدای، ئیستا نا تاویکی دی ده تغلیقینه وه
(ده ستت ناوه ته ژیر چه نه ی خه فه ت) و

هیدی هیدی... له گه ل شه پوله سه رهه لگرتووه کانی بیرتا
به گه رکه وتوی به ره و نامیزی نه و به نده ره ونه ی

چلوره تیایدا نابیته ژیان

ژیان تیا نابیته چلوره!

له پر چاوی پر ریبوقی کامیرایه ک... روزنامه نویسیک... موهه ره جیک

گه ره کیتی له «مدینه الالعاب» ی روزنامه که یدا

وه ک وشه کانی بتکاته بوکه سه ماکه ره یه ک و به که ره نه ی کلافه دروکانی هه لته رینی _ بپوره _ بتجولینی!

بویه نوکی قه له میکی چاوزه رد پشتی ملت ده گری و فریت ده داته سه ر کولاره ی روزنامه یه ک و قاقا شایلوک ناسا
پیست پیده که نی. توش هینده ژان گرتووی له تاوا هاوار ده که ی: لیم گه رین مردووه زیندوخوره کان، لیم گه رین... من
تینویتیم به ناوی لیخنی ئیوه ناشکی!

پیکه نن... من له پیکه نینتانا لاوازی ده بینم!

لومه تان ناکه م؛ ته وه ی ته قه لی نازار به گیانی گیانیا دانه دورابی
 چه زی له دامینی دایکيه وه ون نه کرابی... نه خنکینرابی
 چاوی پر چه سره ت و مانومی بو ناخوینریته وه
 نهینی دلمی پی لیک نادریته وه. لومه تان ناکه م...
 وینه گره کان؛ مه مک کره وشه فروشه کان... پیبکه نن
 روژنامه کانیش له گه لئانا پیده که نن! له پیکه نینتانا ده بینم وشه ی ریاکارتان گویزانه وه و له سه ر تاته شوری روژنامه کان
 ده مبرنه وه... قه تاره ی ته مه نیشم له یه کدی هه لده وه شینن و
 وه ک مومی ((عید میلاد)) تان به فویه ک ده یکوژیننه وه.
 گویزه بانه ی شه م جه ژنه ش ده به خشنه وه. دلی منیش پارچه یه سه هولسه... چلوره یه...؛ به ده م پیکه نین و قریوه وه
 ده ملیسنه وه... ده ممژن... هیلنج ده ده ن... ده ملیسنه وه.

***

ئیوه ته رارن... ئیدی لافی چیم به سه ردا لیده ده ن؟
 به وشه ی نه زوک و ترشاوتان چون وانه ی جوولان به من ده لینه وه
 من به تروپکی کاره وه جوله و برستم لیبراه
 که چی هیچیشم به هیچ نه کردوه
 له جیگه ی خوم با وه خولیمه ؛ گیژبووم... ده خولیمه وه
 چونکه جوله م — کار م — گیرفانی ئیوه.

***

وه رزی کارت له گه ر دایه و ده می ناگروکی شه وانیش ده تسووتینی
 کووچه و شه قام و گویی دار و به رد و کولانه نوستوه کانیش چاوه ریتن؛ هاوار ده که یته وه...
 — یه للا سه مونی گه رم و نه رم... بو به رچایی و چیشتی گه رم
 — که له شیر و مریشک و مراوی... ئای بو گوشت و گوشتاوی
 — شویت و سلق و باینجان... بو یپراخه چه وره ی ئیواران
 — فه ریکه نوکه، بوی بکوکه... له سه ر سه کوکه
 — به لالوک ده رمانه... مه چو بو خه سته خانه
 — شه کر له مه یه... بایی ده یه
 — گوله به روژه... خواردنی شه و و روژه
 — مه سکه ت و کونجی و له بزینه... قابیل به خاتو زینه
 — چلوره ی کارگه ی شه هلایه... ده رمانی مشکى تیایه
 — چلوره ی شه رخه وانه... داره وانه
 شه قاوه ی سابونکه رانه

ژیرنوس:

پوشو؛ پاله وانی شه م تیکسته واقعی یه و دانیشتی شاری هه ولیره؛ له ریگه ی روژنامه ی هاوکارییه وه له گوشه یه که وه به

ناوی (چاوی کامیرا) وه که وینه که ی بلوکرابوه وه ناشنابووم پییی. ئە م سیناریو پر دیمماگوگیه ش له لایه ن دوو روژنامه نوسه که وه کرابوو، که گوایه دلیان ده سوتی به پوشو. بویه وتبویان: پوشو هه لسه راجه نه... به سه ته مه لی و پالیدانه وه، تا چلوره کانت نه توانه ته وه، بانگ که منالان... تاد.

— چلوره: به سته نی

— شایلوگ: یه کیکه له پاله وانه زورزان و مه کربازه کانی (بازرگانی فینیسیا) ی ولیام شه کسپیر که له یه ک کاتدا (لیت

ده دات و به رگیشته لیده کات)

— کورژن: حیهله و ده نگی ئە سپ

— یه لدا: دریژترین شه وی ساله

— که سه ر: خه م و خه فه ت

— له په سا: به رده وام

***

نان

"ولفگانگ بورشیرت"

فایق عبدالمهی کردوویه به کوردی

"ولفگانگ بورشیرت" Wolfgang Borchert له روژی ۲۰ می ۱۹۲۱ له هامبورگ هاته دنیا. دواى ته‌واو کردنی خویندنی سه‌ره‌تایی، دهستی کرد به تیکوشان له بواری شانونامه و تیئاتردا. به دهست پیکردنی شهری جیپانی دوه‌م، بانگ کرا بو سه‌ربازی و ره‌وانه‌ی به‌ره‌ی شهر کرا. "بورشیرت" له شه‌ردا تووشی چاره‌نووسیکی تال هات، سه‌ره‌تا نه‌خوشی زه‌ردوویی سلامه‌تی "بورشیرت"ی خسته مه‌ترسییه‌وه و دوايي به هوی دژایه‌تی له گه‌ل شهر به مهرگ مه‌حکوم کرا. نه‌خوشییه‌که‌ی بوو به هوی دواختنی حوکمی مهرگی به‌لام بورشیرت تا کوتایی شهر له به‌ره‌کانی شه‌ردا مایه‌وه. له سالی ۱۹۴۵ دا دواى کوتایی پیه‌انتی شهر گه‌رایه‌وه بو هامبورگ و له دریژه‌ی دو سالی دوايي عومری دا توانی گه‌لیک ئەزموونی به نرخ له شهر بینیه‌ سه‌ر کاغه‌ز. "بورشیرت" زور داستانی کورتی نووسین که هه‌ندیکیان وه‌ک باشترین به‌ره‌مه‌کانی ئەده‌بیاتی داستانی ئالمان به حساب دین. "بورشیرت" سه‌ره‌رای کومه‌له شیعریک، شانونامه‌یه‌کی له ژیر ناوی (ده‌روه، له پشت‌ده‌رگا) نووسی که به زوربه‌ی زمانه‌کانی دنیا ته‌رجومه کراوه‌ته‌وه. "بورشیرت" له سالی ۱۹۴۷، له تمه‌نی بیست و شه‌ش سالی دا چاوی لیک نا.

له نه‌کاو له خه‌و راپه‌ری. سه‌عات دوو و نیوی نیوه‌شه‌و بوو. که‌وته بیر ئەوه‌ی بوچی له خه‌و راپه‌ریوه. ئەها،...! که‌سیک له ئاشپه‌زخانه له سه‌نده‌لیه‌که هه‌له‌نگوتبوو. گویی بو ده‌نگی نیو ئاشپه‌زخانه هه‌لخست. ده‌نگ له‌ویوه نه‌ده‌هات، بی ئەنداز بیده‌نگ بوو. که ده‌ستی به ته‌خته‌که‌ی دا هینا، که‌سی له په‌نای خوی نه‌دی. ئیستا بوی ده‌رده‌که‌وت که بوچی ئاوا بیده‌نگ بوو، چوونکو ده‌نگی هه‌ناسه‌کانی هاوسه‌ره‌که‌ی نه‌ده‌هات. هه‌ستا و به‌کوتره کوتر چوو بو ئاشپه‌زخانه. له ئاشپه‌زخانه‌دا هاوسه‌ره‌که‌ی بینی. سه‌عات دوو و نیوی نیوه‌ شه‌و بوو. جه‌سته‌یه‌کی سپی دی که له په‌نا قه‌فه‌سه‌ی ئاشپه‌زخانه راهه‌ستابوو. چرای هه‌لکرد. به جلی خه‌ و به‌رامبه‌ر یه‌ک راهه‌ستان. شه‌و بوو. دوو و نیوی شه‌و. له ئاشپه‌زخانه. ده‌وری نانه‌که له سه‌ر میزه‌که بوو. دیتی هاوسه‌ره‌که‌ی نانی بو خوی بریوه. هیشتا کارده‌که له په‌نا ده‌ورییه‌که مابوو و وردکه نان له سه‌ر میزه‌که بوو. ژن هه‌موو شه‌وی به‌ر له خه‌وتن روومیزییه‌که‌ی خاوین ده‌کرده‌وه. هه‌موو شه‌وی. به‌لام ئیستا وردکه نان ر‌ژابوو سه‌ر میزه‌که و کاردیکیش له‌وی بوو. هه‌ستی کرد که سه‌رمای زه‌وی ژوووره‌که هیور هیور به لاقانی دا ده‌چپته سه‌ر. چاوی له سه‌ر ده‌ورییه‌که هه‌لگرت. پیاوه‌که چاویکی به ده‌وربه‌ری خوی دا خشانده‌ و وتی:

– پیم وابی لیره خه‌بریکه.

ژن ولامی دایه‌وه:

- منیش دهنگیکم بیست

ژن بوی ده رکه وت که شه وانه هاوسه‌ره که ی له جلی خه‌ودا به راستی پیرتر دیاری ده‌کا. به ئەندازه‌ی تهمه‌نی. شه‌ست و سی. روژانه جاری وابوو کهم تهمه‌ن تر دیاری ده‌کرد.

پیاویش له زه ینی خوی دا پیی وابوو که هاوسه‌ره‌که‌ی زور پیرتر دیاری ده‌کا به تایبته به جلی خه‌وه‌وه. به‌لام له‌وانه‌یه له بهر مووه‌کانی بی. تهمه‌نی ژنان، شه‌وانه ، به‌سته به داهینانی مووه‌کانیانه. مووه‌کان له نه‌کاو ئینسان پیر ده‌کن.

پاش ماویه‌ک ژن ووتی:

- لانی کهم سه‌ر پاییه‌کت له پی کردبا؛ ئاوا به لاقی رووت له سه‌ر ئەم ئەرزه‌ سارده، سه‌رمات ده‌بی.

ژن چاوی له هاوسه‌ره‌که‌ی نه‌کرد، چوونکو نه‌یده‌توانی دروکردنی ئەو ته‌حمول بکا. دروی ده کرد ئەویش دوا‌ی سی و نو سال ژنیانی هاوبه‌ش.

پیاو له خورا چاوی به ده‌ورو به‌ردا گیرا و وتی:

- پیم وابوو لیره‌ خه‌به‌ریکه، دهنگیکم بیست، دوا‌یه‌ش پیم وابوو شتیک لیره‌ رووی داوه.

ژن وتی:

- منیش بیستم. به‌لام وادیاره شتیک نیه.

ژن ده‌وری‌یه‌که‌ی له سه‌ر میزه‌که هه‌لگرت و روومیزییه‌که‌ی ته‌کاند.

پیاو به دوودلی‌یه‌وه وتی:

- ئەری، حه‌تمه‌ن هه‌یچ نه‌بووه.

ژن فریای که‌وت:

- وه‌ره ئیتر، له‌وانه‌یه دهنگه‌که له ده‌روه بوویت. وه‌ره بخه‌وه، له سه‌ر ئەم کاشی‌یه ساردانه سه‌رمات ده‌بی.

پیاو له په‌نجه‌ره را سه‌یری ده‌روه‌ی کرد و ووتی:

- ئەری ، حه‌تمه‌ن له ده‌روه بووه؛ به‌لام من پیم وابوو لیره‌وه‌یه.

ژن ده‌ستی بو لای کللیه‌ی به‌رکه‌که دریژ کرد و له بهر خویه‌وه وتی " هه‌ر ئیستا ده‌بی چرایه‌که بکووژینمه‌وه ده‌نا چاوم به ده‌ورییه‌که ده‌که‌وی، ئەسله‌ن نابی چاو له ده‌ورییه‌که بکه‌م." چرای کوژانده‌وه و وتی:

- وه‌ره ئیتر. حه‌تمه‌ن دهنگه‌که له ده‌روه بووه، هه‌ر وه‌ختیک بای دی لووساوکه‌که وه‌دیوار ده‌که‌وی. هه‌میشه وه‌ختیک بای دی، دهنگی دی.

به کوتره کوتر به دالانه تاریکه‌که‌دا چوونه‌وه ژووری خه‌و. لاقه رووته‌کانیان له سه‌ر ئەرزه‌که دهنگیکی تایبته‌ی دروست ده‌کرد.

پیاو وتی:

- بایه‌کی سه‌یره، ته‌واوی شه‌و بای دی.

کاتیک له سه‌ر جیگا دریژ بوون، ژن وتی:

- ئەری، به دریژیی شه‌و بای دی. حه‌تمه‌ن لووساوکه‌که بووه.

پیاو به دهنگیکی وا که به ئەنقه‌ست ده‌یه‌ویست خه‌والو بنوینی وتی:

- تیری پیم و ابو له ناشپه زخانه خه بریکه، که وایی دهنگه که له لوسا و که وه هاتوه.
ژن، پی و ابو توه کاته میرده کهی درو دهکا دهنگی زور نا واقعی یه. هیواش باویشکیکی دا و وتی:
- هه واکه ی سارده. من چومه ژیر په توو، شه و خوش.

پیاو وهلامی دایه وه:

- "شه و خوش". و پاشان دریره ی دا «تیری زور سارده».

تیر بیدهنگی که وته بهینانه وه. دوا ی ماوهیک ژن دهنگی هیواش و به پاریزی پیاوی بیست. ژن به نهنقه ست قوول
و ریک هه ناسه ی هه لده کیشا تا هاوسه ره کهی نه زانی که هیشتا هه ر به خه به ره. به لام دهنگی نان جوینی پیاو
توهنده ریک بوو که ژنی له خه و کرد.

شهوی دواتر، هه ر که پیاو هاتوه مالی، ژن چوار له ت نانی له پیش دانا. له مه و به ر ته نیا سی له ت به شی توه بوو.
ژن وتی:

- ها، تیر به تاسو دهبی چوار له ت نان بخو.

له گلپه که دوور که وته وه:

- من توه دانه یان ناتوانم بخوم. تو دانه یک زیاتر بخو، تهلنه توه نانم زور پی خوش نیه.

ژن بینی هاوسه ره کهی چون به سه ر دهورییه که دا خوار بوته وه. پیاو چاوی هه لنه دهینا. بینینی ژن له و حالته دا
پیاوی تازار ده دا. پیاو له هه مان حال دا وتی:

- به و جوره نابی، تو هه ر دوو له ت بخوی!؟

ژن وهلامی دایه وه:

- ده بی، زور باشیش ده بی. شه وانه ناتوانم نان بخوم. تو بخو، تو بخو.

دوا ی ماوهیک ژن له په نا میزه که له ژیر شوقی چرایه که دا دانیش ت.

***

ستریندبری "له ویستگه دا به ره و شام"

نووسینی کاروان عبدالله

ده رهینه ر: دانا مه عرف

له کته ره کان: بیریت کورنهییت (ثافه ت) Beryl Kornhil، دانا مه عرف (په نابهر) Dana Marouf، لارش ئولسون (سوالکهر) Lars Olsson، نه نیکی واهلو (خانم) Annikki Wahloo، کامیللا پیرشون (گه شته که ریک) Camilla Persson

فستیفالی سالنه ی ستریندبری August Strindberg

هه موو سالیکی له سوید له مانگی ۸ دا فستیفالی شانویی نووسه ری به نابانگی سویدی له ئاستی جیهانی دا، "ستریندبری"، نه گیردری. شایه نی باسه بو نه م فستیفاله بیجگه له تیپه شانویی په کانی ناو سوید، له دهره وه ی سویدیش که م تا زور به شداری نه که ن و شانونامه کانی نووسه ر نمایش ده که ن. له واته ئوگوستی ۱۹۹۷ بیجگه له تیپه بیانی په کان، له ناو تیپه سویدیه کان دا ده رهینه رینکی کوردیش به ناوی دانا مه عرف له "به ره و شام" دا به شداری به توانای کرد و خوی دهرخست. تیپی شانوی "پریشک" Gnistor که له ژیر ناوه که ی دا نووسراوه "تیاتری ناونه ته وه یی سویدی" Internationella svenska teatern ناوی نه م تیپه په.

"به ره و شام"، کیشه روکه شه کانی ژیانی مروفه کان چاره سه ر ناکات به لکو له و قولایی یانه نه دا که مه سه له ئایینی په کان تیایدا نه بنه حه قیقه تیکی ناخوش و بیزارکه ر.

نه مه زور به کورتی رای نووسه ری سویدی "گوننار ئولین" Gunnar Ol in سه باره ت به شانوی "به ره و شام". جیگای خویه تی پیش نه وه ی ده ست به هه لسه نگاندنی کاره هونه ری په که بکه ین که میک رای "گوننار ئولین" ی نووسه ر که من به په سه ندم زانی ده رباره ی شانونامه که باس بکه ین و بیخه ینه روو.

"ئوگوست ستریندبری" له سالی ۱۸۹۸ دا به شی په که م و دووه می نه م شانونامه په، که سی (۳) به شه نووسیه، دوا ی نه مه به ماوه په کی که م واته له نیوان ۱۹۰۱ - ۱۹۰۰ به شی سیهه میشی بو زیاد نه کا.

سالی ۱۸۹۸ نه و ساله بوو که نووسه ر تازه خهریک بوو له کیشه ده روونیه نالوز و پر ناره حه تیپه کانی نه بووه وه و به ره و چاک بوونه وه نه رویش، واته کاریگه ری نه و مه سه له ده روونیه له کاتی نووسینی نه م شانوگه ریه دا هیشتا به سه ریه وه مابوو. "گوننار ئولین" نه لی:

"ستریندبری هه سستی کرد که نه توانی جاریکی تر بگه ریته وه ناو شانوی ژیان و دووباره چاوه کانی بکاته وه و هه وای سه ریه سستی هه لمژی."

له شوینیکی تر دا نه لی:

"له ژیر کاریگه ری ده روونی تووره و پر تازاری دا نه م شانوگه ری په نه نووسی، بویه هه سستی به وه نه کرد که پیوسته به رووداوه کان دا بجیته وه و بجیته قولایی هه موو نه و تازارانه ی که له ژیانی دا تیپه ری"

ناوه روک له "به ره و شام" دا

پیوسته خوینه رانی به ریز له وه ناگادار بکه یین که تیکسته که ی ستریندبه ری و نه وه ی "بیریت کورنهییل" هه ر هه مان تیکسته به که میک ده ستکاری یه وه. ده ستکاری یه که ش ته یا له که سایه تی کاراکته ری نه ناسراو (الغریب) دایه که له تیکسته که ی بیریت دا کراوه به "په نابه ر".

واته هه ر دوو کاراکته ره که هه مان نازار و ناره حه تیان هه یه که به دوا ی چاره سه ر و رزگار یوون دا نه و ریگایه یان گرتووه ته بهر تا له نازاره ده روونیه کانیا ن پاک بینه وه. نه بی نه مه شمان له بیر نه چیت که "بیریت" ته نیا به شی یه که می شانونامه که ی هه لېژاردووه و ناویشی ناوه "له ویستگه دا به ره و شام" که به بروای من به رگیکی نویی به به ر شانویه که دا کردبوو، چونکه له تیکستی یه که م دا نه گه ر هوکاری نزیک بوونه وه و گه یشتنی هه ردوو کاراکته ره که (واته نه ناسراو + خانم) نایین بیت، نه وه هوکاری دووه م بو نزیک بوونه وه و به یه ک گه یشتنی نه م دووانه ستریندبه ری و هونه ره که لای من مه نطقی و واقعی یه، چونکه له مه ی دووه م دا که سایه تی "په نابه ر" له هه مان کات دا هونه رمه ندیشه (که ده رهینه ر دانا مه عرف خوی نه و روله ی یاری نه کرد).

ده رهینه ر سه باره ت به هه ر دوو تیکسته که نه لی:

«هیچ جیاوازی یه ک له نیوانیا ن دا نایینم چونکه هه ردوو که سایه تی "نه ناسراو" و "خانم" له تیکستی یه که م دا و "په نابه ر" و "خانم" له وه ی دووه م دا هاو ته ریبن»

شانو له شانو دا

داهینانیک ی "بیریت کورنهییل" له م تیکسته دا نه وه یه که هه ردوو که سایه تی "په نابه ر" و "نافره ت" که یه کتری نه ناسنه وه له هه مان کات دا هه لئه ستن به نمایش کردنی تیکسته که ی ستریندبه ری "به ره و دیمه شق" جا له ریگای نه م نمایشه وه زیاتر له یه کتری نزیک نه بینه وه، واته نه م دووانه به په یژه ی ستریندبه ری و هونه ردا به رز نه بینه وه، هه رچی رابردووی تال و به نازاری هه ردووکیا ن هه یه به دیالوگ و جه سته یان له ناو نه به ن و ناویته یه کی مروفا یه تی و واقعی نوی به ده ست دینن.

هونه ر له م نمایشه دا

فارگونیک ی شه مه نده فه ر له ژیر زه وی دا Tunnel bana جوگرافیای نه م کاره هونه ری یه بوو. له ویش سه یرتر رویشتنی شه مه نده فه ره که بوو که خودی تیکسته که ی زیاتر پراکتیزه نه کرده وه ، واته نمایش به رویشتنی شه مه نده فه ره که وه دوو جار میکانیزمی به بینه ره کان نه به خشی. جی جووله ی هه ر چوار نه کته ره که بریتی بوو له ریره وی نیوان کورسیه کان که به شیویه کی لاکیشی زور ته سک نه مسه ر تا نه وسه ری فارگونه که ی گرتبووه وه که نه مه تا راده یه ک سه ربه سستی جووله ی له نه کته ره کان به رته سک کردبووه وه .

من بوخوم یه که م جار بوو نمایشی شانو له و شوینه دا و به و شیویه یه بیستم و بینم. گه رچی کاریکی تازه بوو به لام بی که م و کورتیش نه بوو. ده ننگ و رووناک ی له روژانی سه ره تادا کونترول نه بوو. گه رچی گرمه گرمی رویشتنی شه مه نده فه ره که له سه ره تاوه تا کوتایی بیزاری یه کی که می لای بینه ران دروست نه کرد، به لام ده رهینه ر دانا مه عرف ده لی:

«من خوم نه و گرمه گرمه م له باتی موسیقا بو هه ندی کاتی بیده نگ ی له نیوان دیالوگه کان دا به په سند زانیوه.»

هه رچه نده موسیقا که هونه رمه ند نارس عارف له نه ستوی گرتبوو به لام هیتشا به پی پی پیوست رولی خوی نه گیرا. ریتمی نمایشنامه که، واته "ایقاع"، زیاتر ریتمیک ی خاو بوو که نه مه ش سوننه تی شانوی درامی یه به لام له هه ندی دیمه نیش دا ریتمی خیرا شوروشه وقیک ی به نمایشه که نه به خشی؛ به تایبه تی دیمه نی رووبه روو بوونه وه ی "خانم" و

کاراکته‌ری "سوالکه‌ر" Lars Olsson که به بروای من کاراکته‌ریکی به‌هیز و به توانا بوو له ناو هه‌رچوار کاراکته‌ره‌که‌ی تردا.

ناموبوون "التغریب" سیفه تی شانوی بریخته چ له نووسین و چ له ده رهینان دا که له م نمایشه‌دا له هه ردوو رولی "خانم" و "په نابه ر" که دا به کارهاتبوو؛ ته ویش به به کارهینانی چه ند که ل وپه لیک (اکسسوار) وه ک شه پقه یه ک و سه ریوشیک که ته و دووانه پیی ده بوونه ئافره ت و پیاو یان به پیچه وانه شه وه. ده رهینه ر دانا ره ئوف له رولی ئافره که ته دا به و شیوه شه‌رمنی و سستی‌یه‌یه‌وه ته‌عبیری له ئافره‌تی روژه‌لاتی ناوه‌راست ته کرد که ئاوینه‌ی ئافره‌تی ته‌قلیدی روژه‌لاته؛ به لام له گه ل رویشتن و به ره ویش چوونی دیمه نه کان دا ته میش ورده ورده په رده‌ی شه رم و ته‌قلیدی یه که ی له سه ر لائه چی.

هه‌روه‌ها هونه‌رمه‌ند "بیریت کورنهییل"یش دوو رولی یاری شه کرد، یه که م رولی "نه‌ناسراو" که تیکسته‌که‌ی ستریندبه ری دا هه یه، دووه م رولی ئافره‌تیکتی سویدی، واته یه که م جار شه پقه یه ک له سه ر ته نی و ته‌بیته کاراکته‌ری "نه‌ناسراو"؛ دووه م جاریش شه پقه که لا ته با و ته‌بیته وه به ئافره ته که. هه‌ردوو روله‌که‌ی تریش، واته "خانم" له گه ل "گه‌شته‌که‌ریک" که هه‌ردوو هونه‌رمه‌ند "ته‌نکی واهیلو" و "کامیلا پیروشون" یاریان ته کرد چه ند کاتیکی که میان له نمایشه که پر ته کرده وه.

ته م شانویه یه به پیی لیکدانه وه ی به شه جیاوازه‌کانی ته توانری بوتری که شانویه کی زه واج، ئایینی یان په شیمانی و توبه یه. به لام ناخو نووسه ر کام له و به شانه ی مه به ست بووه؟ وه لامه که ش ناوی شانوگه ری یه که یه "به ره و شام". ستریندبه ری له ته‌نجامی کیشه پر مه‌ترسیه‌کانی دواساله‌کانی ژبانی دا گوارنکاری یه کی ته‌واو به‌سه‌ر باری ده روونی دادی؛ به راده یه ک که واز له هه موو واقعیه تیکتی ته م دنیا‌یه بیی. به لام هه‌روه کور "گوننار ئولین" ته لی: «ته‌مه مانای ته‌وه نیه که باوه‌ری به هیچ ئایینیک هینابی، به‌لکوو شانویه که زیاتر کیشه‌یه نه ک توبه کردن... شانویه که بریتی یه له سه فه‌ریکی قورس و رارا؛ له ده لاقه ی خه یاله‌کانی ته م جیهانه وه به ره و سنووریک دریز ته‌بیته وه که له دوایه وه ژبانی هه میشه یی و ئاشتی پیروزی هه لگرتبیت". به لام به رای من ته‌مه نه ک هه‌روانیه به‌لکوو پیچه‌وانه‌که‌ی واقعی و مه‌تقی یه. کاریکی تازه نیه که نووسه‌ره جیهانی یه کانش له ته‌نجامی ته‌زمه‌یه کی گه‌وره ی ده‌روونی دا بیان له ته‌نجامی قبول بوونه وه ی زور و سه رقالی دا واقعیان لی ببیته دوزه خ و ئاسوی روونیان لی لیل بیت.

بو نمونه "گوگول"ی ته‌دیسی رووسیش (۱۸۵۲-۱۸۰۹) له دوا ساله‌کانی ژبانی دا تووشی ته‌م ته‌زمه یه ی ستریندبه ری دیت؛ گه شتیک به ره و "روم" و "قودس" ته کاته چاره سه ری کیشه ده‌روونی یه‌کانی. به لام مه‌خابن له دوا ی گه رانه وه ی نه ک هه ر چاک نابیته وه به لکوو ته‌مجاره سه رته‌خته ی مه‌رگی لی ته‌گه ری و له دایک و براکانیشی وایه که مردووه، به لام نه مردووه و ته‌وانیش به زیندوویی ته‌ینیژن.

هه‌روه‌ها ته م شانوگه ری یه نه‌یتوانیوه خوی له مه‌سه له یه کی گرنکه وه به دوور بگری که ته ویش مه‌سه له ی ئافره ته. شایه نی باشه ستریندبه ری به نووسه ری ئافره تان ناسراوه که زور به تووره بی وه له ناز و خوشه ویستی ئافره تان و دوزه خی ژن ومیردایه تی ته‌دویت؛ له گه ل ته‌وه ش دا که سی جار زه واجی کردووه و جیابووه ته وه به لام هه‌رگیز نه‌یتوانیوه خوی له ئافره ت به دوور بگری.

***